

บทที่ 1

การพัฒนาการศึกษาและวิจัยและการ แบบเรียนไทย

1. ความหมายและขอบเขตของคำว่า แบบเรียน

คำว่า “แบบเรียน หรือ ค่าวาระเรียน” เป็นคำที่บัญญัติขึ้นมาในสมัยที่มีการจัดระบบการศึกษาแบบโรงเรียนเหมือนชาติตะวันตก นำจะเริ่มนั้นใช้กันเมื่อพระบาทสมเด็จพระปุลลอกองเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นในพระบรมมหาราชวัง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๔^(๑) และในรัชสมัยเดียวกันนี้ได้มีการขยายการศึกษาระบบโรงเรียนออกมายังทั่วประเทศ ไม่ใช่เฉพาะในกรุงเทพมหานคร ที่ได้ให้บุตรหลานประชาชนได้ศึกษาตามระบบโรงเรียน เมื่อ ปี พ.ศ. ๒๔๒๗ ซึ่งเมื่อก่อนนั้นเด็กไทยได้ศึกษาเล่าเรียนจากครูดั้นเป็นสำนักการศึกษาแบบตั้งเดิมของไทย การขยายโรงเรียนหลวงสู่ทุกภูมิภาคในสมัยนั้นก็เพื่อที่จะฝึกฝนบุตรหลานเข้าราชการและประชาชนให้เข้ารับราชการในหน่วยราชการที่กำลังขยายตัว ในรัช พ.ศ. ๒๔๓๐ ทรงตั้งกรมศึกษาธิการมีหน้าที่จัดขยายการศึกษาระบบโรงเรียนสู่ประเทศไทยอย่างกว้างขวาง และได้ปรับให้เป็นกระทรวงเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ พระบาทสมเด็จพระปุลลอกองเกล้าฯ รัชกาลที่ ๖ ได้ส่งเสริมทำนุบำรุงการศึกษาใหม่ (ระบบโรงเรียน) ให้แพร่ขยายทั่วไป ตามนโยบายที่เริ่มนั้นด้วยการให้การศึกษาแก่บุตรคนเชื้อพระวงศ์ และบุตรหลานฯ จนทางรุ่นใหม่ ต่อมาได้ทรงประกาศตั้งโรงเรียนสำหรับบุตรชั้นนำและขยายออกมายังบุตรหลานของประชาชนทั่วไป^(๒)

ในการจัดขยายการศึกษาระบบโรงเรียนนี้ กรมศึกษาธิการมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดแบบแผนตามระบบการศึกษาอย่างประเภทตะวันตก ทั้งหลักสูตรและค่าวาระเรียนเริ่มนี้ความ

(๑) พระบาทสมเด็จพระปุลลอกองเกล้าฯ รัชกาลที่ ๔ ได้ทรงมอนนา เสื้อในเงินสี เข้ามาสอนภาษาอังกฤษและวิทยาการแบบตะวันตก ในพระบรมมหาราชวัง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๕

(๒) ดร.ชัยยันต์ สนุกผลิช และ อุวดี เจริญพงษ์ (บรรณาธิการ), การเมืองการปกครองไทยสมัยใหม่ : รวมงานวิจัยทางประวัติศาสตร์และรัฐศาสตร์ (กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๒) หน้า ๔๖

สำคัญในการจัดการศึกษาในระบบสมัยใหม่ ซึ่งต่างกับการจัดการศึกษาแบบรดหรือเรียกว่า การศึกษาระบบทารีท ซึ่งตาราเรียนหรือแบบเรียนไม่มีอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานเดียวกัน จะนั่นคือว่า “แบบเรียน” หรือ “ตัวราเรียน” เริ่มนิยมความสำคัญในการจัดหลักสูตรในโรงเรียนดังกล่าว ซึ่งในสมัยก่อนนั้นเรามักจะใช้เรียกว่า “หนังสือ” หรือ “หนังสือเรียน” นอกจากนี้ ตัวราเรียน ที่ใช้ในโรงเรียนสาขาวิชาการต่างๆ นั้นเริ่มนิยมความจำเป็นมากขึ้น จะนั่นคือว่า “แบบเรียน” หรือ “ตัวราเรียน” เริ่มนิยมความหมายแยกออกจากกันและมีความจำเป็นมากขึ้นเมื่อมีการจัดการศึกษาเป็นระบบโรงเรียน

1.1 ความเป็นมาของคำว่าแบบเรียน

คำว่า “แบบเรียน” เริ่มจะปรากฏใช้กันในสมัยรัชกาลที่ ๕ คือเมื่อมีการจัดตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นในพระบรมมหาราชวัง ปี พ.ศ. ๒๔๑๔ นับว่าเป็นโรงเรียนแห่งแรกที่เจ้าระบบ และโปรดเกล้าฯ ให้พระยาครุฑุนทรโวหาร (น้อง อายารายางกร) ซึ่งขณะที่เป็นหลวงสารประเสริฐ เป็นอาจารย์ใหญ่ ในการเปิดสอนระบบใหม่นี้พระยาครุฑุนทรโวหารได้แต่งแบบเรียนเพื่อใช้เป็นแบบเรียนในโรงเรียนดังกล่าว จึงมีพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นแบบเรียนหลวง และยกเลิกหนังสือ อ่านที่เคยใช้อยู่เดิม หนังสือแบบเรียนหลวงนี้มีด้วยกัน ๘ เล่มคือ นุลบทบรรพกิจ วานนิต์นิกร อักษรประไทย สังไชพิธาน ไวยพนพัจารณ์ และพิศาลการรัตน์ การที่เรียกว่าแบบเรียนหลวงนี้ แสดงให้เห็นว่าเป็นแบบเรียนที่หลวงกำหนดขึ้นใช้ ส่วนแบบเรียนอื่นๆ ที่ใช้กันอยู่ตามสำนักเรียนของวัดก็คงยังใช้กันตามแบบเดิม

คำว่า “ตัวราเรียน” พบริหนังสือประวัติกระทรวงศึกษาธิการได้กล่าวถึงการศึกษาใน พ.ศ. ๒๔๔๑ (สมบ. ๙.๖) ได้ใช้คำว่า “สมุดตัวราเรียน” ในความหมายว่า แบบเรียน ซึ่งในสมุดดังกล่าวจะใช้สมุดเขียนตัวราเรียนอยู่ค่อนข้างมาก จะนั่นจึงพบว่าบางครั้งใช้ว่าสมุดตัวราเรียน บางครั้งใช้ว่าสมุดแบบเรียน และคำว่าตัวราเรียนและแบบเรียนคงใช้สับสนกันไปสับสนกันมา^(๓) ยังไม่ได้จำกัดความหมายเป็นอย่างใด

ครั้น พ.ศ. ๒๔๙๔ ได้มีการจัดการศึกษาแบบใหม่ หนังสือประวัติกระทรวงศึกษาธิการได้กล่าวถึง “หลักสูตรและแบบเรียน” ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีการใช้คำว่า “แบบเรียน” เป็นบรรทัดฐานเดียวกันและไม่มีการกล่าวถึงตัวราเรียนในความเดียวกันแบบเรียนเหมือนสมัยก่อน จะนั่นคือว่าแบบเรียนคงนิยามความหมายแยกกันจากคำว่าตัวราเรียนอย่างชัดเจนในสมัยหลัง ๆ

(๓) ศาสตราจารย์เปญญาภรณ์ สุนทรภู่, การวิเคราะห์แบบเรียนไทย (กรุงเทพฯ, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๔) หน้า ๑, อ้างถึงประวัติกระทรวงศึกษาธิการ, โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๗.

1.2 ความหมายของคำว่าแบบเรียน

“แบบเรียน” พจนานุกรมเวนสเตอร์ (Webster) นิยามว่า “แบบเรียนหมายถึงหนังสือที่บรรจุเนื้อหาตามหลักวิชา และกำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นหลักสำหรับการเรียนการสอนระหว่างผู้เรียนกับครู”

พจนานุกรม การเตอร์ ว. ဂูด (Carter V. Good) นิยามว่า “แบบเรียนหมายถึงหนังสือที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิชาใดวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ มีการจัดเนื้อหาอย่างเป็นระบบ มุ่งหมายที่จะใช้เฉพาะการเรียน การสอนในระดับใดระดับหนึ่ง และเป็นข้อมูลที่สำคัญในการเรียน การสอน”

จากนิยามข้างต้นพอสรุปได้ว่า “แบบเรียนคือหนังสือที่มีเนื้อหาความรู้ หลักการและวิธีการเรียนการสอน ที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้สำหรับการเรียนระดับขั้นใดขั้นหนึ่ง ฉะนั้นหนังสือแบบเรียนจึงหมายถึงหนังสือที่ใช้ประกอบการเรียนในโรงเรียนทุกสาขาวิชาการ และส่วนใหญ่จะจำกัดอยู่ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา แต่ถ้าเป็นวิทยาการที่มีระดับสูงมากจะใช้คำว่า “ตำรา”

ตำรา พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2493 ให้คำนิยามว่า “ตำรา คือ แบบแผนที่ว่าด้วยวิชาการต่าง ๆ” ฉะนั้นตำรา จึงหมายถึงหนังสือวิทยาการสาขาวิชาต่าง ๆ ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับวิทยาการสาขานั้น ๆ ในระดับสูง คือไม่จำเป็นจะต้องใช้ในชั้นเรียน และมีคุณค่ายเป็นพื้นที่เดียว อธิบายความ

1.3 ขอบเขตของแบบเรียนไทย

แบบเรียนไทย หมายถึงแบบเรียนที่ใช้ในการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในระดับชั้นประถมศึกษา และ มัธยมศึกษา มีได้หมายถึงแบบเรียนสาขาวิชาการต่าง ๆ ที่เขียนเป็นภาษาไทย และส่วนใหญ่เรามักจะเพ่งเดี่ยวไปในระดับชั้นประถมศึกษามากกว่าระดับมัธยมศึกษา

ฉะนั้นหนังสือแบบเรียนไทย จึงเน้นทางหนังสือสำหรับเด็กฝึกหัดอ่าน และ หนังสือที่ช่วยฝึกฝนทักษะในการอ่าน เมื่อเด็กอ่านได้บ้างแล้ว ในสังคมหนังสืออ่านเพื่อเสริมประสบการณ์ดังนี้

1. แบบเรียนไทยเบื้องต้น น่าจะประกอบด้วย

- การแขกูป พยัญชนะ สาร วรรณยุกต์
- การประสมอักษร เขียนประสมคำ การพันเสียงวรรณยุกต์ การสะกด ฯลฯ
- คำศัพท์ที่ควรรู้
- แบบฝึกหัดอ่าน ฝึกหัดเขียน ฯลฯ

2. แบบเรียนไทยชั้นศึกษาพื้นทักษะ หรืออ่านเพื่อเสริมประสบการณ์
 - เป็นเนื้อหาที่เด็กควรรู้อาจจะเรียบเรียงเป็นเรื่อง
 - คำศัพท์ง่าย ๆ ไม่ซับซ้อนมักจะเป็นศัพท์ที่ปรากฏอยู่ในแบบเรียนเบื้องต้น
 - เนื้อหาเป็นเรื่องในชีวิตของเด็ก ๆ
3. แบบเรียนชั้นศึกษาพื้นฐานกริช สร้างให้ถูกเป็นระดับสูงกว่าเบื้องต้น ก็อเมื่อเด็กอ่านหนังสือได้คล่องแคล่วพอสมควร ที่เริ่มอ่านหนังสือที่มีเนื้อหาเป็นเรื่องราวเข้มข้น พลิกผันด้วยกัน หรือ ร้อยแก้วที่ให้ความบันเทิง หรือหนังสืออ่านวรรณคดีไทย

เมืองก่อนลือในปี 1205 อา ปีมะแม พ่อขุนรามคำแหงมาครองใช้ในใจแล้ว ลักษณะใหม่ เพื่อห่อขุนศุภน์ฝาสีไว้

2. สภาพการศึกษาสมัยสุโขทัย

ในสมัยสุโขทัยนั้นชาติไทยเริ่มรวมก่ออุ่นชนาติอื่น ในกรณีชนชาติไทยจึงเป็นจะต้องเสริมสร้างวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชนชาติตั้งป้ากฎในหลักฐานด้านประวัติศาสตร์ ดังนี้

1) ฟื้นฟูพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นนโยบายทางการปกครองอย่างหนึ่งที่พยายามที่จะนำเอาหลักธรรมของพุทธศาสนา เข้ามาช่วยในการควบคุมสังคม และป้ากฎว่าให้ผลกว่าจะเป็น หรือกฎเกณฑ์ที่ตราขึ้นบังคับใช้ กฎหมาย หรือกฎหมายในรูปแบบอื่น ๆ เพื่อจะเหตุว่า ประชาชนมีความฟังใจและรู้สึกอั่มเอมในรัฐธรรมนูญ ตนมีผลให้สังคมอยู่กันอย่างสงบสุข โดยทุกคนมีความหวังในเงื่อนไขบุญแห่งพระพุทธศาสนา อีกประการหนึ่งในสมัยสุโขทัยที่ยังคงดำเนินข้อบังคับของประชาชนเหมือนกฎหมายนั้นน่าจะยังไม่ได้ตราขึ้นเป็นระบบ หรือเป็นหลักฐานมากนัก ฉะนั้นทางฝ่ายอาณาจักรจึงพยายามใช้ข้อห้าม (ศีล) ข้อควรปฏิบัติ (ธรรม) ทางพุทธศาสนา ในกรณีริบลงสังคมให้อยู่อย่างสงบสุข จึงพบว่าพ่อขุนรามคำแหงพยายามที่จะใช้ปรัชญาพุทธศาสนาส่งสอนประชาชน ดังป้ากฎความในศีลชาเริกหลักที่ 1 ว่า “พ่อขุนรามคำแหงนั้นหาเป็นท้าวเป็นพระยาแก่ไทยทั้งหลาย หากเป็นครุยว่าจารย์ส่งสอนไทยทั้งหลายให้รู้บุญรู้ธรรมแท้”⁽⁴⁾ ไม่เพียงแต่เท่านั้นพ่อขุนรามคำแหงยังนิมนต์พระมหาเตราจากเมืองกรศรีธรรมราช มาเผยแพร่พุทธศาสนาในเมืองสุโขทัยอีกด้วย ดังป้ากฎอยู่ในศีลชาเริกหลักที่ 1 ว่า “พ่อขุนรามคำแหงกราบมาโดยท่านแก่พระเครื่องสังฆราษฎร์เรียนจนปีถูกไตรย หลวงกว่าปีกฐินเมืองทุกคน ลูกแต่เมืองกรศรีธรรมราชมา”⁽⁵⁾ การที่เมืองสุโขทัยมีประชากรเรียนจนปีถูกไตรยนั้น แสดงว่าพระเครื่องสังฆราษฎร์ได้เล่าเรียนพระธรรมวินัยจนแตกฉาน ซึ่งน่าจะเป็นภาระสำคัญ ฉะนั้นพระเครื่องสังฆราษฎร์เมืองสุโขทัย才ไม่เพียงแต่จะแตกฉานภาษาไทยเท่านั้น ยังต้องแตกฉานภาษาบาลีอีกด้วย

2) พ่อขุนรามคำแหงประดิษฐ์อักษรไทยเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 1826 ดังป้ากฎความในศีลชาเริกหลักที่ 1 ว่า “เมื่อก่อนลายสือไทยนี้มี 1205 (พ.ศ. 1826) ยกเป็นแบบ พ่อขุนรามคำแหงหากริจิในใจแล้วได้ร่วมลายสือไทยนี้ ลายสือไทยนี้จึงมีเพื่อพ่อขุนผู้นั้นไว้”⁽⁶⁾ และให้เห็นว่าเมื่อก่อนปี พ.ศ. 1826 คณไทยคงใช้อักษรอื่น ๆ เขียนภาษาไทย เช่น อักษรรวมอัญในราช หรืออักษรขอมในราช เมื่อสังคมสุโขทัยใช้อักษรไทยกันแล้ว คงต้องมีสำนักที่จะสอน

(4) กรมศลีปักษ์, ประชุมศีลชาเริก ภาคที่ 1 (กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์คุรุสภา, 2515) หน้า 10

(5) เรื่องเดียวกัน หน้า 9.

(6) เรื่องเดียวกันหน้า 10.

อ่าน เขียนหนังสือไทยกันแล้วในสมัยนั้น โดยเฉพาะวัดอันเป็นสถานเล่าเรียนของเด็กไทยมา แต่สมัยโบราณ

นอกจากนี้ยังปรากฏหลักฐานอีกชิ้นอีกว่า อักษรไทยเริ่มมีไว้ในปี พ.ศ. 1826 อีกแห่งหนึ่ง คือ ในหน้าต้นของหนังสือจิตตามณี ฉบับพระเจ้าอยู่หัวบรมไภศ ว่า “อันหนึ่งในขอหมายแต่ก่อน ว่า ศักดิ์ราช ๖๔๕ (พ.ศ. ๑๘๒๖) 命แม่ศักดิ์ พระยาครองเจ้าได้เมืองสรีสัชนาโลกแล้วแต่หนังสือ ไทย และที่ได้แต่งรูปเกิดแม่อักษรที่ดี หมู่ได้ว่าไว้แล้ว อนึ่งแม่หนังสือแต่ ก.กา กน ฯลฯ ถึงแก่ เมืองขอนก็แต่งมืออุ้งแห้งเห็นว่าพระยาครองเจ้าฯ แต่งแต่รูปอักษรไทย”⁽⁷⁾

2.1 สำนักสอนหนังสือสมัยสุโขทัย การที่พ่อขุนรามคำแหงประดิษฐ์อักษรไทย ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๘๒๖ นั้น เป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้กันไทยปั้นในสมัยนั้นได้เล่าเรียนอักษรไทยกัน ฉะนั้นจึงต้องมีการเรียนการสอนอักษรไทยกันมากขึ้น (เพรุจะเป็นของเกิดขึ้นใหม่) ซึ่งน่าจะ สันนิษฐานได้ว่าสำนักสอนหนังสือสมัยสุโขทัยมี ๒ แบบ คือ,

1) สำนักราชบัณฑิต ในสมัยสุโขทัยที่ยังไม่ถึงแม้ว่าไม่พนาหลักฐานใด ๆ ที่กล่าวถึงการเรียน การสอน แต่เราพอจะสันนิษฐานได้ว่าการเรียนในสมัยนั้นคงจะเป็นแบบต่างสำนักต่างชุด สอนกันเอง คือสร้างแบบบุเรียนเอง แบบฝึกหัดอ่านเอง ฯลฯ การที่พ่อขุนรามคำแหงประดิษฐ์ อักษรไทยขึ้นมาใช้นั้นเป็นแรงผลักดันให้ชานชั้นสูงต้องเรียนรู้ตัวอักษรใหม่ของไทย ซึ่งแต่เดิม คงอ่านอักษรขอม หรืออักษรรวมอยู่ที่ไม่สามารถเขียนภาษาไทยได้ ฉะนั้นจึงเชื่อว่าพ่อขุนรามคำแหง ก็ไปรบกวน ให้สำนักราชบัณฑิตทำการเรียนการสอนอักษรไทยแก่ชานชั้นสูงในราชสำนัก รวม ถึงบุตรขิตาชุนนางด้วย แต่การตัดการเรียนเป็นสมัยนั้นคงไม่เป็นระบบโรงเรียนเหมือนสมัยปัจจุบัน

2) สำนักเรียนที่วัด ประชาชนทั่วไปที่เริ่งก่อไฟเพรบบ้านไทยเมืองนั้น ผู้ที่สนใจเล่าเรียน หนังสือคงจะต้องฝ่ากตุ้วเป็นศิษย์รดตามสำนักปฏิกรุ เพื่อศึกษาอักษรไทย นอกจากนี้ยังศึกษา ศิลปวิทยาการตลอดจนปรัชญาพุทธศาสนาอีกด้วย ถึงแม้ไม่พนาหลักฐานเกี่ยวกับนักเรียนใน สมัยนั้นก็ตาม แต่น่าเชื่อถือได้ว่าอุกกาลาเป็นชนชั้นทั่วไป ประสบศักดิ์เรียนหนังสือต้องนำมา ฝ่ากตุ้วไว้กับตัวที่เข้าศรีราชา ซึ่งในสมัยสุโขทัยนั้น “มีพิหารอันใหญ่ มีพิหารอันราม มีปูคู น้ำตก มีมหาเตรา” ฉะนั้นจึงน่าจะเชื่อถือได้ว่าคนมีสำนักปฏิกรุที่สอนหนังสืออยู่ในห้อง ในการเรียนสมัยสุโขทัยที่ยังไม่เป็นประวัติธรรมที่ก่อการกล่าวว่า “การศึกษาในสมัยสุโขทัยที่วิชาที่ เรียนได้แก่ ภาษาบาลี ภาษาไทยและวิชาสามัญชั้นต้น สำนักเรียนมี ๒ แห่ง คือ วัด กับสำนัก ราชบัณฑิต วัดเป็นที่เรียนของบรรดาบุตรหลานของชั้นราษฎรและประชาชนทั่วไป ส่วนสำนัก

(7) กรณศึกษา, จินดานญี่เล่ม ๑-๒ ทดสอบตามอัตลักษณ์พราเจ้านรนิโคศ (กรุงเทพฯ, ศิลป์ปานรุณาการ, ๒๕๑๒) หน้า ๑๖๘

ราชบัณฑิตนี้เป็นที่เรียนของเจ้านาขและบุตรหลานข้าราชการ ครุญสอนได้แก่พระภิกษุสงฆ์ และราษฎรทั่วๆ ไป⁽⁸⁾

2.2 แบบเรียนสมัยสุโขทัย แบบเรียนสมัยสุโขทัยไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน หนึ่งอ่อนปีชุบัน ก่อตัวคือพระภิกษุครุยสอนจะเป็นผู้สร้างแบบเรียนขึ้นให้กับลูกศิษย์ของตน “ได้แก่ แขกธุปตัวอักษร (สาร พยัญชนะ วรรณยุกต์) บนกระดาษคำ ที่เรียกว่าเรียนโน้ก ก.ก. และให้ลูกศิษย์อ่านท่องจำแล้ว จนกว่าจะจำแม่นยำพอสมควรจึงถือเปลี่ยนตอนใหม่ จนกว่าลูกศิษย์จะอ่านออกเสียงได้ หนังสือที่จะให้ลูกศิษย์ฝึกฝนในระดับสูงขึ้นน่าจะมีอีกเล่มหนึ่ง ซึ่งแต่ละสำนักเรียนก็คงใช้ไม่ตรงกัน (ไม่เห็นว่าหลังเหลืออยู่ในสมัยต่อมา)

แต่เมื่อถึงรัชสมัยการเรียนภาษาไทยนั้นจะเรียนเป็นเบื้องต้น ส่วนผู้ที่ต้องการศึกษาในระดับที่สูงกว่านั้นจะเรียนภาษาบาลี (มาก็ใช้ก่อนเขียน) เพื่อจะศึกษาพระไตรปิฎก และสารพิทักษาราствуอื่น ๆ เช่น ไหรากาสตร์ แพทย์ ฯลฯ นักประชุมในสมัยสุโขทัยส่วนใหญ่ ตัดเย็นในกิริรุทธรากานามาก ดังมีผลงานวิจัยปรากฏอยู่ที่ก่อ “ไตรภูมิพระร่วง” (แต่งขึ้นสมัยพระยาลีลาวดี) จากผลงานชิ้นนี้แสดงให้เห็นว่านักประชุมสุโขทัยแต่ก่อนในภาษาบาลี อ่านมาก จะนั่นจึงนำเข้าอีกด้วยที่สำคัญที่สุด ก็คือ การสอนภาษาบาลีอยู่โดยทั่วไป ห่างระดับเบื้องต้นและระดับสูง

3. สภาพการศึกษาสมัยอยุธยา (พ.ศ. 1893 – 2310)⁽⁹⁾

ในสมัยกรุงศรีอยุธยานั้นการเรียนการสอนภาษาไทยคงมีลักษณะแบบเดียวกับสมัยสุโขทัย เพ gere เหตุว่าชาวยาไทยในอยุธยานั้นถึงแม้ว่าจะแยกตัวออกจากมาเป็นอิสระสมัยพระเจ้าอุทogh (พ.ศ. 1893) นั้น หาได้สร้างสรรค์วัฒนธรรมของกุญแจนี้มายาวนาน แต่ยังสืบทอดความเชื่อมโยงทางด้านภาษาและตัวอักษรไทยจากอาณาจักรสุโขทัยทั้งสิ้น ดังปรากฏว่าชาวยกอานเงินที่รัชสังฆ(10) หลักเมืองชื่อน้ำเก่า (อาจือกอสักที่ 44, 50 และ 61) เป็นชาวยกที่มีอาชญากรรมที่สุดที่พบอยู่ในบริเวณอาณาจักรอยุธยา นั่น ญี่ปุ่นร่างศักดิ์ธรรมลักษณะแบบเดียวกับอักษรไทยที่ใช้อยู่ในอาณาจักรสุโขทัย

(8) ศาสตราจารย์เปิญจารุณ สุนทรภู่, เรื่องเดิน หน้า 3

(9) พลเอกดารกรุงเกิดฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ “ว่าด้วยศึกษา ๘๘๖ ขาดสัก (พ.ศ. 1887) บรรณาธิการ พระพุทธเจ้าเจ้าพะเนวงเชิง สกอรัช ๗๑๒ (พ.ศ. 1893) ขาดสัก วัน.....บรรณาธิการเป้ากรุงเทพมหานครที่อยู่อาศัย.” แสดงว่าก่อนที่พระเจ้าอุทoghจะแยกตัวเป็นอิสระนี้ได้มีชุมชนอยู่ก่อนหน้านั้นแล้ว.

(10) คุรุยลลังก์ในประชุมศึกษาเรือภาคที่ ๓ (กรุงเทพฯ, ใจเพิมพ์สำนักพิมพ์นิตย์ ๒๕๐๘) หน้า ๕๘, ๘๒, และ ๙๐ ลงศึกษาทรงกับ พ.ศ. ๑๙๑๖, ๑๙๕๖ และ ๑๙๕๖ ตามลำดับ.

สมัยพระยาล้าไทร แสดงว่าประชาคมกรุงศรีอยุธยาเริ่มตัวอักษรไทยสู่ภาษาที่มีใช้ตั้งแต่เริ่มตั้งอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาหรือก่อนหน้านี้แล้ว

จะนับ การเรียนการสอนแบบเรียนในสมัยกรุงศรีอยุธยาตามมีใช้อักษรไทยแบบสุขที่ชั้นเรียน และการตัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนอย่างมากราชสุขาที่สอนกัน ก็օสำนักเรียนวัดเป็นสำนักสำศูญในเรียนทั่วไป และสำนักเรียนที่ตัดสอนหนังสือแก่เจ้าทุนมูลนาย

ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย⁽¹¹⁾ ชาติธรรมตกล้าเริ่มเข้ามาถือครองกรุงศรีอยุธยา ชาติธรรมตกลงมาอยู่ได้มีเดือนที่จะน้ำท่วมคริสต์ธรรมเข้ามาแข่งแย่งในประเทศไทย อุบัติเหตุ พวกนาฬาหลวงได้รับการสมัครสนับสนุนจากชาวสำนักสำศูญ ๆ ในอุไรปนาเพชรคริสต์ศาสนา ในบางรัชสมัยนาทหลวงได้รับการสนับสนุนในการสอนศาสนาแก่ประชาคอมบุชชาจากราชสำนักไทย ได้เขตต์สำนักสอนพระคริสต์ธรรม และค่อยพัฒนามาเป็นโรงเรียน คือเริ่มสอนพระคริสต์ธรรมแก่เยาวชนไทยควบคู่กับการสอนภาษาต่างประเทศและภาษาไทยแก่เยาวชนไทย คดตะนาบทหัวใจได้รับสิทธิเสริมในการสอนศาสนาอย่างมากในรัชสมัยสมเด็จพระราชาภิษณุ (พ.ศ. 2199-2231) ถึงแม้ว่าเราจะไม่ทราบรายละเอียดในการศึกษาเรื่องการสอนในสมัยนั้น ก็ตาม แต่ก็พออนุมานได้ว่าเด็กไทยจำนวนไม่น้อยที่สามารถเรียนรู้ภาษาฝรั่งเศสสอนสามารถอ่านได้อ่านได้ และสามารถอ่านได้เป็นภาษาเดิมเดิมที่ประเทศฝรั่งเศสได้ตั้งประกอบหลักฐานในอดีตมาบรรจบกับสมเด็จพระราชาภิษณุที่มีพระยาโกษาภิเศกเป็นหัวหน้าคณะ ได้กล่าวฝากรัฐ นักเรียนไทยที่ศึกษาอยู่ที่กรุงปารีส ซึ่งได้ไปศึกษาพร้อมกับคดตะราชาทุตไทยในครั้งนั้น

การที่สำนักสอนศาสนาเริ่มนับทบทวนในการเรียนการสอนหนังสือมากขึ้น จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการปรับปรุงการเรียนการสอนภาษาไทยในรัชสมัยเด็จพระราชาภิษณุไม่น้อย ตั้งที่ทำขึ้นมาตัดแบบเรียนให้เป็นมาตรฐานเพื่อใช้ในการสอนหนังสือแก่เยาวชนไทย พระราชาจึงได้แต่งแบบเรียนชื่อ “จันตามด” นับว่าเป็นแบบเรียนเดิมแรกของไทย หนังสือแบบเรียนขึ้นตามนี้เล่มนี้ก็ยังคงอยู่ที่สำนักสอนภาษาต่อ ๆ มา ในสำนักสอนภาษาตัดและสำนักเล่าเรียนรัตนเป็นสถานที่บุตรหลานของประชานทั่วไปได้ศึกษาเล่าเรียนกันอย่างกว้างขวาง

ส่วนสำนักเรียนของพากหมื่นสอนศาสนาคริสต์นี้จริงอยู่ว่าเรื่องในรัชสมัยสมเด็จพระราชาภิษณุ (พ.ศ. 2199-2231) เท่านั้น ในตอนปลายรัชสมัยก็ได้มีคนไทยกลุ่มหนึ่งตระหนักถึงอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับบ้านเมืองที่สมเด็จพระราชาภิษณุมีความสัมพันธ์อันแน่นกับรัฐบาลฝรั่งเศส (รัชสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14) และนักเมฆชูญใช้ภาษาฝรั่งเศส คือฟ็อลคอน (ออกฤญา-

(11) นับแต่รัชสมัยพระเจ้ากานต์เป็นต้นมา ชาวยุโรปได้เริ่มเข้ามาถือครองกรุงศรีอยุธยา ชาติอื่น ๆ เช่น ภาษาเบลเยียม สาธารณรัฐ ฝรั่งเศส ฯลฯ.

วิizebenhar) มีการส่งนักเรียนไทยไปเรียนที่ประเทศฝรั่งเศสรวมทั้งสมเด็จพระนารายณ์ทรงบินขึ้นมาให้กองทหารฝรั่งเศสประจำที่เมืองนังคอก (กรุงเทพฯ) และเมืองมะริดได้นั้น สมเด็จพระเพทราชา และหลวงสรศักดิ์ (ภายหลังได้ครองราชย์ที่เรารู้จักในพระนามพระเจ้าเสือ) ร่วมกับพระครพากทำการปฏิรูปตัวเองให้กองทหารฝรั่งเศสออกจากแผ่นดินไทย และก้าวต่อไปอย่างไร้ไวzebenhar เหตุการณ์นี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้คนไทย และชนชั้นผู้ปกครองไม่ไว้ใจชาติตะวันตก และทำให้ขาดสัมพันธ์ทางการคุกคามตะวันตกเป็นเวลา 100 ปีเศษ⁽¹²⁾ (เริ่มนิรกรรมสัมพันธ์ทางการคุกคามตะวันตกอีกครั้งสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินhar)

เหตุการณ์ครั้งนั้นเป็นปัจจัยให้รัฐบาลไทยในสมัยต่อมาไม่ได้ให้ความไว้ใจชาติตะวันตกอีกเลยรวมทั้งกลุ่มพวงมาลัยสอนศาสนาคริสต์ด้วย ฉะนั้นโรงเรียนของกลุ่มหมู่สอนศาสนาคริสต์จึงไม่ได้รับการสนับสนุนเหมือนเช่นเคย ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดความหลังฐานศัลจาริกที่สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2273 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระบรมไภค คือจาริกวัดครัวเตียน ปักไว้ที่หน้าโบสถ์บ้านบางปลาเหต (ปักจุนนี้ไม่ทราบว่าจาริกหลักนี้อยู่ที่ใด พบเพียงชื่อความในปะทวนพงศาวดารภาคที่ 38 หน้า 111-117) เป็นประกาศพระบรมราชโองการห้าม 4 ประการในการสอนศาสนาคริสต์ โดยสรุป คือ (1) ห้ามนำหัวหลวงใช้อักษรรอบ, อักษรไทย แต่งหนังสือใน การสอนคริสต์ศาสนา (2) ห้ามใช้ภาษาไทยในการสอนศาสนาคริสต์ (3) ห้ามคนไทย มอง ถูก บันทึกของแขกชาวต่างด้าว แต่ห้ามเข้ารีต ถ้าทราบว่าผู้ใดเข้ารีตถูกลงโทษถึงประหาร (4) ห้ามพากน้ำหัวหลวงเขียนหนังสือก็ตาม ต้องบันดาลแพและให้ระมัดระวังกระทำผิดข้อห้ามทั้งสี่。⁽¹³⁾

จากประกาศพระบรมราชโองการเมื่อ พ.ศ. 2273 ข้างต้นนี้ โรงเรียนสอนหนังสือและศาสนาคริสต์แก่เด็ก ๆ ไทยของพวกมิชชันนารีจึงต้องดอวย่างสืบเชิง ฉะนั้นโรงเรียนสำนัก หมู่สอนศาสนาคริสต์ก็คงมีเฉพาะในสมัยก่อนหน้านี้ แต่มาสุดท้ายด่องอย่างสืบเชิงตามประกาศพระบรมราชโองการนี้ ฉะนั้นเด็กไทยที่เป็นบุตรหกตานของพระราษฎร์ก็ศึกษาเล่าเรียนหนังสือตามวัดเพียงอย่างเดียว ส่วนพระบรมวงศานุวงศ์ก็คงเล่าเรียนที่สำนักราชบัณฑิต.

3.1 สำนักสอนหนังสือสมัยกรุงศรีอยุธยา สำนักสอนหนังสือสมัยกรุงศรีอยุธยา ไม่ต่างไปจากสมัยสุโขทัยที่บ้านนัก ก่อตัวคือวัดซึ่งเป็นศูนย์กลางของการศึกษาของประเทศ ดังที่

(12) รุ่งษ์ บุลศักดิ์, แนวคิดทางการศึกษาสมัยพระบาทสมเด็จพระอุลจอมเกล้าฯ - พ.ศ. 2475. (โครงการพัฒนาสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2526) พิมพ์-สานนา, หน้า 9.

(13) กรมศิลปากร, ประชุมพหุวัฒน์ไทย ภาคที่ 38. (โรงพิมพ์กรุงศรี, 2507) หน้า 111-117.

เดอ ลาอูเบร์ “ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ราชอาณาจักรสยาม” ตอนหนึ่งว่า “พระภิกขุเป็นผู้สอนหนังสือแก่ราษฎรทั่วไป”⁽¹⁴⁾ ฉะนั้นสำนักเรียนสมัยกรุงศรีอยุธยาจะเพิ่มเข้ามาอีกแบบหนึ่งคือโรงเรียนของหมวดสอนศาสนา ดังนี้

- 1) สำนักราชบัตรเชตุ เป็นสำนักเรียนที่สอนหนังสือแก่เด็กนุழ Helvetica และอุปกรณ์
- 2) สำนักเรียนวัด เป็นสถานที่เปิดสอนหนังสือแก่กุลบุตร ถูกเชตุ ของชนชั้นรอง ๆ และบุตรหลานของประชาชนทั่วไป และคงมีจำนวนมากหลาบสถานศึกษา จนมอง-สีเออร์ เดอ ลาอูเบร์ “ได้กล่าวว่าพระภิกขุเป็นผู้สอนหนังสือแก่ประชาชนทั่วไป
- 3) สำนักเรียนของหมวดสอนศาสนา สำนักหมวดสอนคริสตศาสนา “ได้เปิดทำการสอนหนังสือแก่บุตรหลานของประชาชนทั่วไปด้วย เพื่อเป็นสื่อในการเผยแพร่พระคริสตธรรม แต่เราไม่อาจทราบได้ว่าในสมัยนั้นสำนักหมวดสอนศาสนาได้สอนวิทยาการแบบตะวันตกหรือไม่ อ่างไร และคงเจริญรุ่งเรืองอยู่สมัยเดียวกับกล่าวข้างต้น

3.2 แบบเรียนสมัยกรุงศรีอยุธยา แบบเรียนที่สำคัญในการเรียนภาษาไทยสมัยกรุงศรีอยุธยานี้ได้แก่ หนังสือขั้นตอนดี ฉบับพระไหรราชบดี และ ขั้นตอนดีฉบับสมัยพระเจ้าบรมโกศ

1) ขั้นตอนดีฉบับพระไหรราชบดี มีความปรากฏอยู่ในหนังสือขั้นตอนนี้ตอนหนึ่งกล่าวว่า “ขั้นตอนนี้พระไหรราชบดี เดออมอยู่เมืองสุกโขทัย แต่งถวายแด่คริสต์สมเด็จพระนารายณ์เป็นเจ้าภาพบุรี”⁽¹⁵⁾ ซึ่งเป็นหลักฐานเด่นชัดว่า พระไหรราชบดีนักปราชญ์สมัยสมเด็จพระนารายณ์ แต่งขึ้น และได้ขอตัวแทนพระไหรราชบดีนั้น ยังมีหน้าที่ในการสอนหนังสือและศึกษาวิทยาการแก่เด็กนุช Helvetica และเชื้อพระวงศ์ด้วย ฉะนั้นในฐานะที่ทำหน้าที่สอนหนังสือและศึกษา จึงเป็นการที่ต้องเป็นครูท่านจึงได้รวมรวม เรียนเรียงคำสอนหนังสือแก่เยาวชนให้เป็นหมวดหมู่ และให้ชื่อว่าหนังสือขั้นตอนดี อีกประการหนึ่งคือในสมัยนั้นเรียนภาษาต่างประเทศกันมากขึ้นคงมีทั้งภาษาตีชต ภาษาฝรั่งเศส และภาษาโปรตุเกส เป็นต้น สมเด็จพระนารายณ์จึงทรงวิเคราะห์ ถ้าเป็นไทยไม่ต้องการที่จะนำภาษาตีชต ภาษาฝรั่งเศส และภาษาโปรตุเกส มาสอนเด็กนุช Helvetica และเป็นมาตรฐานพิมพ์พระไหรราชบดี เป็นนักประดิษฐ์ทางภาษาและวรรณคดีอยู่ จึงรับสั่งพระไหรราชบดีแต่งตำราสอนภาษาไทยขึ้น⁽¹⁶⁾

ยังมีความที่ปรากฏอยู่ในหนังสือขั้นตอนดีที่น่าสนใจอีกตอนหนึ่ง ที่แสดงให้เห็นว่า พระไหรราชบดีเดิมเป็นชาวสุกโขทัย และได้เข้ายุบลจำแนกมาอยู่เมืองโขลงบุรี คือเมืองที่จักร เป็น

(14) กระทรวงศึกษาธิการ, เรื่องเดิม หน้า 3. อ้างถือในงสีเออร์ เดอ ลาอูเบร์, ราชอาณาจักรสยาม.

(15) กรมศิลปากร, เรื่องเดิม, หน้า 24

(16) ศาสตราจารย์บัญชีธรรมณ ศุนหราภรณ, เรื่องเดิม, หน้า 7

ทั้งนักปราชญ์และพระไหรรา ของราชสำนัก นอกจากนี้ยังที่ให้เห็นว่าต่อการประพันธ์นั้นนี่ อยู่ก่อนหน้านี้แล้ว ท่านเพียงแต่เอาตัวร้า (ดำเนิน) นั่น มาเรียบเรียงให้มีให้เป็นระบบ เพื่อ ทุนเกล้าฯ ถวายแด่เจ้าแผ่นดินกรุงราชภูมินคร ดังนี้

○ ขุนปราชานั่งเลิศ เป็นไหรประเสริฐ มีญาณญาณ ชาโภชนบุรี สารสัตหิบาล จ้าพระ-
ภูนาล เจ้ากรุงพระนคร

○ แด่เจ้าแผ่นดิน กรุงราชภูมินคร นราธิบดี จงเกียรติพระยศ ปราภูปรมปารีด ทุกไห้
สุดตี ทิ่วท้องโลกาฯ⁽¹⁷⁾

หนังสือจันคำณ์เล่มนี้เป็นหนังสือแบบเรียนที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในสมัยต่อมา
จนกระทั้งถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (ร. 1 - ร. 4) จะเห็นว่าบทต้นฉบับหลังเหลืออยู่
จำนวนมาก แต่ส่วนใหญ่เป็นต้นฉบับที่คัดออกสืบต่อกันมา และคงจะมีการคัดลอกตกหล่น
อยู่บ้างไม่น้อย (จากล่ามโดยละเอียดในบทอีไป) แม้แต่ชื่อหนังสือเองก็ยังพบว่ามีอยู่
2 แบบ คือชื่อ “จันคำณ์” และ “จันคำนุนี” ซึ่งมีความหมายเดียวกัน คือหมายถึง แก้วสารพัด-
นิก (จันคำณ์) และแก้วของพระมุนี (จันคำนุนี) แต่จากการศึกษาของนายชนิต อยู่โพธิ์ได้
สรุปความ ว่าที่ถูกควรเป็น “จันคำณ์”⁽¹⁸⁾

หนังสือจันคำณ์ฉบับพระไหรราชบัตตี้ ได้ใช้เป็นแบบเรียนกันอย่างแพร่หลายในสมัย
ต่อมาจนถึงสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ (ร. 1 - ร. 4) แม้ว่าในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์จะปราภู
หนังสือแบบเรียนอื่นๆ ที่นักปราชญ์ได้ประพันธ์ เรียนเรียงขึ้นมากขึ้นแล้วก็ตาม
เช่น จันคำณ์ฉบับรัชสมัยพระเจ้าบรมโกศ ประดิษฐ์ ก.ก. ประดิษฐ์ ก.ก. ประดิษฐ์ สุริยา ฯลฯ
เป็นต้น แต่ก็ยังใช้หนังสือจันคำณ์สอนเด็กเรียนหัดอ่านควบคู่กันไป

2) หนังสือจันคำณ์ฉบับพระเจ้าบรมโกศ หนังสือจันคำณ์ฉบับนี้มีความแตกต่างไป
จากจันคำณ์ฉบับพระไหรราชบัตติมาก ซึ่งを中心ของผู้แต่งผู้เรียนเรียงนำจะแต่งขึ้นเพื่อใช้
อธิบายประกอบกับการสอนหนังสือจันคำณ์ฉบับพระไหรราชบัตตี้ ก็คือเป็นหนังสือเสริมของ
จันคำณ์ฉบับเดิมนั่นเอง เพราะเนื้อความส่วนใหญ่เป็นการอธิบายถึงอักษรวิธี การผันเสียง
วรรณยุกต์ ซึ่งในฉบับพระไหรราชบัตติมักจะเป็นแบบฝึกหัดไม่ได้อธิบายหลักเกณฑ์ไว้มากนัก

ผู้ประพันธ์ไม่ปราภูณหลักฐานใดๆ ว่าการเป็นผู้แต่งเรียนเรียง พบแต่ในหน้าต้นได้
กล่าวถึงศึกษาตรองกับรัชสมัยของพระเจ้าบรมโกศ ว่า “ศุภมงคลพระพุทธศักกาลราชล่วงไปแล้ว

(17) กรมศิลปากร, เรื่องเดิน หน้า 30 - 31.

(18) ชนิด อยู่โพธิ์, “ฉบับที่ก่อเรื่องหนังสือจันคำณ์” จันคำณ์เล่ม 1 - 2 และจันคำณ์ฉบับพระเจ้าบรมโกศ,
(กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์ศิลปากร บรรณาการ, 2512) หน้า 125.

ได้ 2275 พรรภนศษสังข์ได้ 6 เดือนกัน 2 วัน จุดศักดิ์ราชได้ 1094 ศก ในพระสังฆาณราสันตฤทธิ์⁽¹⁹⁾

โดยเนื้อหาที่ปรากฏอยู่ในจันดามถือบันพระเจ้าบรมโกศ นี้ น่าจะเป็นคู่มือในการอธิบายกฎหมายที่ทางค้านอักษรไว้ มากกว่าที่จะให้เด็กเรียนดันฝึกหัดอ่าน ฉะนั้นจึงพบว่าหนังสือแบบเรียนฉบับนี้แพรวหลาปั่นมากนัก ซึ่งต่างกับจันดามถือบันพระให้ราษฎร์ที่อุกศีลย์มีกันเขายานคิดออกเพื่อเป็นตัวรำในการฝึกหัดอ่าน และเป็นตัวรำสนับสนุนห้องเรียนอีกด้วย

4. การศึกษาสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 1 - รัชกาลที่ 4)

ในสมัยกรุงธนบุรี และสมัยกรุงเทพฯ ช่วงรัชกาลที่ 1 - 2 นั้น สภาพการศึกษาไม่ต่างไปจากสมัยกรุงศรีอยุธยามากนัก ต่างแต่ว่าโรงเรียนที่เป็นสำนักของหมօสอนศาสนานั้นได้ถูกเลิกอย่างสั่นเชิง สมัยเริ่มรัชกาลพระพุทธราชา (พ.ศ. 2231)⁽²⁰⁾ ฉะนั้นสำนักเรียนวัดจึงเป็นสถานศึกษาที่สำคัญของปวงประชาราษฎร์ที่นำไป ส่วนหนังสือแบบเรียนในสมัยกรุงเทพฯ ตอนต้นนี้ปรากฏหนังสือแบบเรียนอื่น ๆ เพิ่มจากแบบเรียนสมัยกรุงศรีอยุธยา คือ หนังสือประถม ก.กา ประถมน้ำตา หนังสืออุบัติ ฯลฯ แสดงให้เห็นว่าสำนักเรียนต่าง ๆ ได้เห็นความสำคัญของแบบเรียนมากขึ้น และพยายามเสริมสร้างขึ้นมาใช้ในสำนักเรียนของตนและได้แพรวกระจายไปในที่สุด (จะกล่าวโดยละเอียดในตอนต่อไป)

ครั้นถึงสมัย ร.๓ ขาดวันตกได้เข้ามาติดต่อกันมาอย่างกับปีไทยอิกรั้งหนึ่ง หลังจากได้ขับเช้าไปเป็นเวลาสามปีแต่ปลายกรุงศรีอยุธยาเป็นศูนย์ ขาดวันตกกลุ่มที่เป็นนาฬาหลวงสอนศาสนาคริสต์นั่นนับบทบาทต่อการศึกษาของไทยในสมัยนั้นมาก และเป็นปัจจัยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านการศึกษาของชาติไทยในสมัย ร.๕

กลุ่มนากาหนดวงคณแบบติสต์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวอเมริกัน นับว่าได้มีบทบาทต่อการจัดการศึกษาในสมัยนั้นมาก โดยเฉพาะนายแทมเมอร์ชานมูอด อาร์. ไฮส์ (Samuel Roynolds House) ชาวอเมริกัน เป็นผู้ที่เริ่มสนใจในการศึกษาโรงเรียนมีชื่อชั้นในสมัยตอนปลายรัชกาลที่ ๓ เพื่อให้กันไปท่องสู่กรุงศรีอยุธยาเข้าโรงเรียนควบคู่ไปกับการเผยแพร่พระคำวิเศษธรรมด้วย หลักสูตรการเรียนการสอนขยายตามชั้ดตามแนววันตก คือมีทั้งวิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษและวิทยาการสาขาอื่น ๆ โดยจ้างครูไทยมาอวดสอนภาษาไทยและภาษาบาลี แต่รัฐบาลพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่

(19) กรมศักดิ์ป่ากร, เรื่องคัม, หน้า 158

(20) พระเจนทรราชใช้กำลังปืนไล่ชาวโนร์เเสดออกจากราชอาณาจักรไทยในปีที่พระองค์เสวยราช��เป็นเหตุให้กรุงศรีอยุธยาต้องถูกเผา夷ห์ ทั้งท่อค้าและหมօสอนศาสนาต่างก็ถูกจัดข้อหาอาฆาตกระทำการชั่วชั้นและมีนิยมมาติดต่อกับพระราชอาณาจักรไทยจนถึงสมัย ร.๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์.

พอใจ จึงส่งเจ้าหน้าที่มาขึ้นคุกไทยและเสนอข้อในโรงเรียนมีชาชั้น เจ้าคุกหลายคน เมื่อเดือนตุลาคม 2393⁽²¹⁾ ทำให้กิจการในโรงเรียนมีชาชั้นเลือกร้าไปชั่วระยะหนึ่ง

ในช่วงระยะเวลาต่อๆ กัน (รวมถึงสมัยรัชกาลที่ 4 ด้วย) คนไทยเริ่มต้นตัวในการศึกษา วิทยาการแบบตะวันตกอยู่มาก โดยเฉพาะเจ้านายเริ่มใส่ใจในการเรียนรู้ภาษาอังกฤษมากขึ้น พระองค์ใหญ่ (พระมงกุฎเกล้า ร.4 สมัยนవฯ) ได้ศึกษาภาษาอังกฤษจนแทบทุกคน ครั้นเปลี่ยนรัชกาลมาเป็น ร.4 (พ.ศ. 2394 – 2411) ก็อุ่นบานหัวหลวงตามแบบติสต์ได้ริเริ่มขึ้นซึ่งโรงเรียนมีชาชั้นปั้นใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2395 นับว่าได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ร.4 เป็นอย่างดี 宦อเชาส์ (จามุโลล อาร์. เชาส์) เป็นผู้อำนวยการ ส่วนนางแม่ทุน เป็นครูสอนภาษาไทย ในเดือนแรกมีนักเรียนชาย 8 คน ต่อมาก่อสามเดือนมีนักเรียนเพิ่มเป็น 28 คน เป็นหยุ่่ง 4 คน⁽²²⁾

ครั้นเมื่อพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 มีพระราชโฉรสและพระราชธิดาอยู่ในรัชที่ควรได้รับการศึกษา พระองค์ทรงจัดตั้งโรงเรียนแบบตะวันตกขึ้นในพระบรมมหาราชวัง เพื่อเดินทางโรงเรียนแบบสำนักราชบัณฑิตซึ่งมีอยู่แล้ว เมื่อปี พ.ศ. 2405 และได้ว่าจ้างชาวอังกฤษที่มีภูมิลักษณะอยู่ในอันเดียเป็นเวลาสามนาามาสอนหนังสือแบบตะวันตกแก่พระราชนิรันดร์ รวมทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ผู้เยาว์ ครุญุนั่นคือ แหม่ม แอนนา เลียวไนเคนส์ (Anna H. Leonowens)⁽²³⁾ ขณะนี้ในช่วงรัชสมัยสมเด็จพระจอมเกล้าฯ จึงอิ่วว่าได้เริ่มนิรันดร์โรงเรียนแบบตะวันตกที่มีการสอนวิทยาการสาขาวิชานอกจากภาษา (บาลี ไทย ขอม) และวัฒนธรรมไทย กล่าวว่าคือการสอนวิชาภาษาศาสตร์ความรู้รอบตัว เอกชนต์ ตามแบบตะวันตกมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามการจัดโรงเรียนในพระบรมมหาราชวัง ในรัชสมัย ร.4 นั้น ยังไม่อาจจะถือได้ว่าเป็นโรงเรียนที่เป็นระบบ เพราะเหตุว่าครุญุนั่นเป็นผู้กำหนดเนื้อหาวิทยาการตามอำเภอใจ ไม่มีแบบเรียนหรือหลักสูตรที่กำหนดเป็นระบบและไม่มีการสอนไปต่ออย่างเป็นทางการ และตามสัญญาว่าจ้างแหม่ม แอนนา สอนนั้น เป็นเพียงชั้นมาสอนภาษาอังกฤษ กับวัฒนธรรมตะวันตก ส่วนเนื้อหาอื่น ๆ นั้นเป็นเพียงครุญุนั่นที่สอนแบบเล่าสู่กันฟังเท่านั้น

(21) ๗๐ เรื่องหลักปี, ประวัติสังคมไทยสมัยโบราณก่อนพุทธกาลที่ ๒๕, (กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์พิษณุโลก, ๒๕๒๓) หน้า ๓๓๒.

(22) เรื่องเดียวกัน หน้า ๓๓๓

(23) สุพรวณิ กาญจน์นันท์, ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหราชอาณาจักร, (กรุงเทพฯ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๗) หน้า ๔๙ – ๕๐.

จะนั่นจึงสรุปว่ารูปแบบของโรงเรียนในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (ร.1 – ร.4) นั้น ยังมีรูปแบบไม่ต่างไปจากแบบดั้งเดิมของสังคมไทยโบราณ นอกจากโรงเรียนของกтуุ่มหมู่ สอนศาสตร์ซึ่งอาจจะเป็นรูปแบบที่มีระบบมากขึ้นกว่าสมัยสมเด็จพระนารายณ์ แห่งกรุงศรีอยุธยา โรงเรียนในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีดังนี้

- โรงเรียนของสำนักราชบัณฑิต
- โรงเรียนวัด มีจำนวนมากสำหรับบุตรชั้ด้าของประชาชนที่ต้องการจะเรียนหนังสือ แต่ไม่ลักษณะต่างสำนักต่างขั้ดเนื้อหาแบบเรียนและกำหนดวิทยาการ อัน ๆ อย่างอิสระ
- โรงเรียนของหมู่สอนศาสตรา มีระบบมากขึ้นและมีเนื้อหาหลากหลายสาขาวิชาการ

5. แบบเรียนสมัยกรุงเทพฯ (ร.1 – ร.4)

สมัยกรุงศรีและสมัยกรุงเทพฯ ร.1 และ ร.2 นั้น บ้านเมืองอยู่ในระหว่างท่ามกลางช่องแคบ สรรพวิทยาการที่สูญเสียต่อน้ำที่กรุงศรีอยุธยาแตกครั้งที่ 2 อิอกหงส์ยังมีศักดิ์มีอิทธิพลใน บางรัชสมัย จะนั่นพระมหาภัตติธรรมเจ้าที่จะรวมหนังสือ คำราต่าง ๆ ที่กระติดกระจาบ และ พลัดพรายในสมัยเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 และต่อมาเป็นบ้านเมือง รวมทั้งบูรณะกำแพง สร้างป้อมปราการ จะนั่นจึงต้องกระทำกิจอันแรงด้วยกัน จึงพบว่าในสมัยดังกล่าวได้มีการชำระ ราบทรัพยาครั้งใหญ่ ชาระกัญญา (กัญชาสามดวง)⁽²⁴⁾ รวมทั้งเสริมสร้างข้อมาตรฐานกรรม ที่ขาดหายไป จะนั่นการซัดการศึกษาจึงไม่ได้อ่อใจใส่เท่าที่ควร จึงอยู่ในลักษณะแบบเดิม คือ ต่างคนต่างจัดการ และวัดปัจจัยที่นำไปในการซัดการศึกษาแก่ปวงประชารอยู่อย่างแท้จริง เช่นเดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยา

ครั้นถึงรัชสมัยรัชกาลที่ 3 บ้านเมืองเข้าสู่ปรกติมากขึ้น สมความกับชาติข้างเคียงน้อยลงจะมีศักดิ์ทางด้านศาสนาและเมืองนั้น แต่เป็นศักดิ์ของบ้าน จะนั่นสภาพภายนอกพระราชนิเวศน์ จึงถือว่า สมบูรณ์ พระนั่งเกล้าฯ รัชกาลที่ 3 ทรงสนับสนุนพุทธศาสนา วรรณกรรม ทรงปฏิสังขรณ์วัดเชตุพน (วัดโพธิ์) และได้ที่นี่ฟุ้งสรรพวิทยาการต่าง ๆ โดยน้ำหมลังของกุฎีกุนัน ฯ มา ชาเริกไว้ที่รัฐเบื้องพระอุไบสอ และรวมค่าใช้จ่ายในการซัดการศึกษาแก่ปวงประชารอยู่อย่างแท้จริง เช่นเดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยา

(24) กัญญาคือสารสามดวงเป็นการชำระราบทรัพยาครั้งใหญ่ที่เกิดขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาให้เป็นหมาดหมุ่และให้ เนื้อความคงกัน มากกว่าส่วนที่มีไว้เพื่อเติมให้เหมาะสมกับอุดมสมบูรณ์น้ำที่เรียกว่า พระราษฎร์หนาดใหม่ แล้วคัดออกก็ให้ไว้ความคงกัน 3 เล่มประกับตราราชลักษณ์ ตราราชลักษณ์ และตราภัยแก้ว จึงเรียกว่ากัญญา ตราสามดวง

วิทยาการของปวงชนถูกที่สุดใจได้ศึกษาด้วยตนเอง จึงมีผู้เรียกว่าเป็นมหาวิทยาลัยปวงชนแห่งแรกของประเทศไทย

ส่วนหนังสือแบบเรียนที่ปรากฏทั่วไปในสมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงเทพฯ ตอนต้น (๑.๑ - ๔) มีเพิ่มขึ้นจากสมัยกรุงศรีอยุธยา ตามที่ปรากฏเป็นหลักฐานอยู่ในหนังสือใบราชศึกษา ที่กรมศิลปากรพิมพ์ขึ้นว่า มี ๕ เล่มด้วยกัน^(๒๕) คือ

1. ประถม ก.กา และประถม ก.กา หัดอ่าน
2. สุบันทุกมาร
3. ประถมมาลา
4. ประถมจันดามณี เล่ม ๑ (ฉบับพระไ Hari อินเดีย)
5. ประถมจันดามณี เล่ม ๒

นอกจากนี้ยังมีหนังสือที่ใช้อ่านประกอบอื่น ๆ อีก เพื่อให้นักเรียนฝึกหัดอ่านหังจากอ่านหนังสือได้บ้างแล้ว และเป็นการสอนจริยธรรมแก่เด็กที่ให้ความเพลิดเพลินไปในตัวหนังสือที่นิยมให้เด็กอ่านได้แก่เรื่อง จันทโกรา (ฉบับที่เป็นกาพย์) การยั่งหยาดสุรินทร์ สารสัตว์ฯลฯ เป็นต้น

๕.๑ ประถม ก.กา, ประถม ก.กา หัดอ่าน

ประถม ก.กา และ ประถม ก.กาหัดอ่าน เป็นหนังสือที่ใช้กันทั่วไปในหนังสือประถม ก.กา นั้น เป็นการสอนให้เด็กหัดอ่าน ตัวહัชัญชนะ สาร และวรรณยุกต์ และสอนให้เด็กประสมอักษรเป็นคำ ๆ โดยแยกเป็นแม่ ก.กา แม่ ก.ก แม่ ก.ข แม่ ก.ว แม่ ก.ก แม่ ก.ค แม่ ก.บ ตามลำดับ สำหรับประถม ก.กาหัดอ่านนั้น แต่จะเป็นกาพย์ (สุรังคนางค์ ยานีและฉบับ) ตามแม่สระกด และเนื้อความส่วนใหญ่จะเป็นการสอนมารยาทด้วย สอนชื่อตัวไม้ ฯลฯ (จะกล่าวละเอียดในบทวิเคราะห์แบบเรียน)

อย่างความเห็นแก่ของหนังสือ ประถม ก.กา และประถม ก.กาหัดอ่าน เขียนว่าเป็นแบบเรียนที่เก่าแก่ของไทยเล่มหนึ่งของชาวน้ำหนังสือจันดามณีสมัยกรุงศรีอยุธยา (ทั้งฉบับสมัยพระนารายณ์และฉบับสมัยพระเจ้าบรมโกศ) ซึ่งมีผู้อธิบายว่า “แบบเรียนเล่มแรกของไทย คือ หนังสือจันดามณี...แบบเรียนด้วยภาษาคือหนังสือประถม ก.กา และประถม ก.กาหัดอ่าน แบบเรียน เล่มที่สามคือ ประถมมาลา”^(๒๖)

(๒๕) กรมศิลปากร, โบราณศึกษา, วิชลสอนหนังสือไทย (กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์สำนักดูแล, ๒๕๑๕) หน้า ๒๕.

(๒๖) กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๔๓๕ – ๒๕๐๗, หน้า ๑๙-๒๒

พระวรวงศ์พิสูญมีความเห็นว่า “แบบเรียนประถม ก.๓ เป็นแบบเรียนในสมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๖ เล่าเรียนกันก่อนมีหนังสือแบบเรียนมูลน้ำหนึบบรรพตฯ เพื่อใช้ว่าการเรียนเขียนอ่านด้วยแบบเรียนเดิมนี้ น่าจะดีกับน้องๆ มากกว่าแบบเรียนของครุฑาก็อปปี้”⁽²⁷⁾ และได้มีใช้กันมาจนวาระนี้อุปถัมภ์ คือเมื่อนานมาแล้วต่อจากนั้น “แบบเรียนในสมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๖” จึงเป็นแบบเรียนในสมัยต่างกัน สำนักเรียนจึงได้มีต้นฉบับไปให้ครุฑาก็อปปี้เป็นแบบเรียน หรืออาจใช้ทั้งสองลักษณะแบบเรียน ก.๓ ทั้งสองเล่มก็ได้

๕.๒ สุบันทุกมาร

สุบันทุกมาร เป็นหนังสืออ่านประกอบ คือเมื่อนักเรียนได้เรียนอ่านจนสามารถประสม อักษรได้บ้างแล้ว มักจะนิยมให้เด็กนักเรียนได้ฝึกฝนโดยการอ่านหนังสือเรื่องสุบันทุกมาร เพราะประพันธ์เป็นกลอนสาวดีอีกด้วย ภาษาที่ใช้ใน ภาษาที่ใช้ใน “สุบันทุกมาร” คือภาษาที่ใช้ใน “สุบันทุกมาร” ซึ่งเป็น ลักษณะที่เรียนรู้ง่ายเหมาะสมแก่เด็ก และช่วยให้ลักษณะทางภาษาดีดีของเด็กด้วย นอกจากนี้เนื้อร้อง ของสุบันทุกมารยังเป็นชาติที่มีคติธรรมและที่ดึงดูดความสนใจเด็กๆ มาก เพราะตัวเอกของเรื่อง เป็นเด็ก คือสามเณรสุบันทุกมาร

อยุคความเก่าแก่ของเรื่องสุบันทุกมาร ถึงแม้ว่าไม่ทราบแน่ชัดว่าแต่งขึ้นสมัยใด และ ให้เป็นผู้ประพันธ์ แต่จากหลักฐานที่พบนั้นเชื่อได้ว่าแต่งขึ้นก่อนหนังสือประถม ก.๓ ห้าดอ่าน เพื่อประกอบความในประถม ก.๓ ห้าดอ่านได้ก่อตัวถึงเรื่องสุบันทุกมารไว้ตอนหนึ่งว่า

○ ครรช้าเจียนนี้ดี พระคุณท่านนี้ใช้ให้เขียน ก.๓ ที่ได้จันชน คำนถึงขอให้เขียนกัน ต่อไปจึงเกียกกาย

○ แยกเกียกกายเล่า พระชีตันเจ้า ท่านจึงเขียนกาย ฝีดเคืองนักหนา เล่าหาบทบาท อ่านได้กสบกถาย ให้สาวสุบันฯ⁽²⁸⁾

ฉะนั้น จึงเชื่อแน่ว่าหนังสือเรื่องสุบันทุกมารประพันธ์ขึ้นก่อนหนังสือประถม ก.๓ ห้าดอ่าน ซึ่งน่าจะอยู่ในยุคสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย และมาเผยแพร่หลายอย่างมากในสมัยกรุงเทพฯ สมัยรัชกาลที่ ๑ และที่ ๒ ตั้งปرا廓อุปถัมภ์เรื่องสุบันทุกมารในกลอนบทละครเรื่องสังข์ทอง ตอน เจ้าเจาอุ่งกระท่อมปลายนา กับชื่อว่า “เจ้าเจานอนดอนหนวดสาวสุบัน”

เนื้อร้องกล่าวถึงสุบันทุกมารเป็นเด็กที่เลื่อมใสในพุทธศาสนามาก และขอบเขตเป็น สามเณร ซึ่งมารดาไม่พอใจ เพราะอยากรู้ว่าประถมอ้าชีพเป็นพราวนบ้าแทนบิดาที่ตายไป แต่ในการ

(27) พระวรวงศ์พิสูญ, วรรณคดีไทย, (กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์มหาตีไทย, ๒๕๐๒) หน้า ๑๒๐-๑๒๑

(28) กรมศิลปากร, ประถม ก.๓ ประถม ก.๓ ห้าดอ่าน ปฐมภala อักษรนัติ แบบเรียนไทย (ศิลปากรรณาการ, ๒๕๑๙) หน้า ๙๑

บทเป็นสามເພດຂອງສຸບັນທຶນ ເປັນອານີສັງສົ່ງໃຫ້ນັດວຽກທີ່ຕ້ອງໄດ້ຮັບວິນາກໂຄຣມໃນນາກ “ໄດ້ພັນຖຸກໍ່ແລະໄດ້ໄປເກີດໃນເຫດໄລກ ເນື້ອສຸບັນທຸກມາຮຽນຂັ້ນເປັນພຣະກິກູ່ ຈະນັ້ນເນື້ອເຮືອນອອກຈາກຈະຫຼັກຄວາມເພັດເພັນແກ່ເທິກໆ ແລ້ວ ຜົນຂ່າຍຫັກນີ້ໃຫ້ເທິກເຄື່ອນໄຫວ້ນີ້ໃນພຣະພຸຖາຄາສານາ ກີ່ອອຍາກນົບຂາຍສາມເດືອນເຫັນເດີເຫັນກັນສຸບັນທຸກມາຮ່າງທຳກັນຄວາມນີ້ຍືນຂອງສັງຄົມໃນສຸມພັນນີ້ ສັນນິຍົງຮູ້ນີ້ວ່າຫັນສື່ອສຸບັນທຸກມານີ້ ຄົງຈະເປັນຫັນສື່ອທີ່ໃຊ້ອ່ານປະກອບແບບເຮືອນປະກອນ ກ.ກາ ມີຄວາມມຸ່ງໝາຍເພື່ອໃຫ້ເທິກໄດ້ຮູ້ຈັກກຳນາກຂົ້ນແລະສອນເຮືອນຄາສານາ ຄວາມປະປັບປຸດ ໄປໃນຂັ້ນສະເຕີເຫັນດ້ວຍ⁽²⁹⁾

5.3 ປະດົມນາຄາ

ຫັນສື່ອປະກອນນາຄາ ເປັນຫັນສື່ອແບບເຮືອນສໍາຫັນເທິກເວັ່ນອ່ານ ປະກັນທີ່ໃໝ່ໃນຮັບສົມຍໍພຣະນິ້ງເກົລົາ ຮັບກາລີ່ມີ 3 ຜົນປະກັນທີ່ເຊື່ອກັນວ່າ ພຣະເທັພໄມສີ (ຝົ່ງ ທີ່ວິ່ງ) ວິດຈະບຸກະນະ ແລະເຫັນໄວ່ຈະເປັນພຣະເທັພໄມລື້ອງກົດເທິກກັນທີ່ຂ່າວປີໃນການແຕ່ງຈາກກິວດເຫຼຸດພຸນຕ້ວຍ ຕົງປະກອງຢູ່ໃນຮ່າຍບອກເຮືອໃນປະຫຼຸມຈາກກິວດເຫຼຸດພຸນວ່າ ມີກົດໄຟຍໍສົມຜະ 11 ຮູ່ປະເທັພໄມລື້ອງຢູ່ດ້ວຍ 1 ຮູ່ປະ ຕົງນີ້ “ເສັນອສົມຍາປົກກູ່ ຜູ້ນິພັນຂີ້ພອນຈົບເຈົ້າ ເລີ່ມຈາກກົດສົມຕ້າ …..ສັນກົດກາສົມຜະ ສົມເຕົ້ຈພຣະສົ່ງຂ່າຍ ປັນປະຫຼຸງທ່າງທີ່ສົມ ກຣມນຸ້ມີຄົນຮຽນພາກ ພຣະຫຼຸດໃຈໝາພກຮ່ານມຸນີ ເກັບໄມ້ລື້ອງຍົງວິກ ……ນັບຕັ້ງສົງຈົ່ງໄດ້ເຫັນເສົ້າສົ່ນເອົ້າວ່າມອນຈານາ”⁽³⁰⁾

ຮູ່ແບບຂອງຫັນສື່ອປະກອນນາຄາ ແຕ່ງເປັນກາພູ້ຍານີ້ ສູງຄົນການກົດ ແລະຄົນປັ້ງ ສັກຍອດະກຳປະກັນທີ່ເປັນກາພູ້ເຊັ່ນນີ້ນັງກັນຄົ່ນເຮືອກວ່າ “ກລອນສູວັດ” ການທີ່ກິ່ວສາມາດຄອບອືບນາຍເຮືອງຈາກເພື່ອໃຫ້ເຂົ້າໃຈຄື່ອງກົດກັນທີ່ເປັນກຳປະກັນທີ່ນີ້ ແສດໃຫ້ເຫັນຄື່ອງການເປັນອັຈອັນວິບຂອງກົວຍ່າງສູງຫຼື່ງ ເພວະກິວຕ້ອງແສງຫາໄວ້ຫຳກັນແລະດື້ອຍກຳອັນຂະພິ່ງນໍາມາໃຫ້ຍ່າງຈຳກັດ ເຊັ່ນກລອນໃນແມ່ ກ.ກາ ທີ່ວິ່ງແມ່ ກນ ຕ້ອງຫາກຳເພາະທີ່ເປັນ ກ.ກາ ທີ່ວິ່ງແມ່ ກນ ໄດຍຕອດເປັນຕົ້ນ ‘ໄມ້ມັດ ຈະຫາກຳທີ່ກຳຫັນດີທ່ານັ້ນກົດເຫັນກົດພາຍານອືບນາຍເຮືອງຈາກອັກດ້ວຍ ເຊັ່ນ (ຫົວ່າຍ່າງແມ່ ກ.ກາ)

○ ອໍາຍໍແລະແຕ່ຕາເປົ່າ	ວ່າແຕ່ເຄາເປົ່າເປົ່າເປົ່າໄປ
ຕາຄູ່ໃຫ້ຮູ້ໃນ	ເລົ່າງໃຫ້ແນ່ແກ່ຕາ
○ ກື່ອຫຼາດເພົ່າຜູ້ດີ	ໜຸ່ມເມື່ອໄກນະນາ (ນ່າງຈະເປັນ ໂມທນາ)
ອໍາຍໍເອາເພົ່າຫຼາດ	ຄຽງວ່າຈີ້ໃຈທີ່
○ ໃຫ້ຄູ່ນຸ້ມື່	ບໍ່ໄດ້ຕິນີ້ໃຈທີ່
ແຕ່ເຂົ້າເຂົ້າກີພ່າ	ເລົ່າວ່າຈີ້ໄມ້ວິຮອ ຈລາ

(29) ສາສຕາຈາກຍົບເຖິງຈົວຈັດ ສຸນກວາດຸດ, ເຮືອງເຕີມ ມັນ 17.

(30) ກຽມຕົດປ່າກ “ກົດອືບນາຍປຸ້ມນາຄາ”, ປະດົມ ກ.ກາ ປະດົມ ກ.ກາທີ່ສ່ອນ ປຸ້ມນາຄາ ອັກຍານີຕົ້າ (ກຽມທັກພາ, ຕົດປ່າກຮັດກາ, 2518) ມັນ 101 – 102.

เนื้อหาโดยทั่วไปในเรื่องประณามมาลันน์ “ได้นำแบบแผนในหนังสือจินดานติกรั่งสมัยกรุงศรีอยุธยา มาปรับปรุงแก้ไขให้ง่ายเข้า และแต่งเป็นภาษาประพันธ์ประกอบเรื่อง เพื่อช่วยให้การอ่านแตกความและกล้องของ หมายเหตุแก่การจัดทำสำหรับเด็ก ๆ

5.4 จินดานณีเล่ม 2

หนังสือแบบเรียนจินดานณีเล่ม 2 นี้ กรมหลวงวงศาราชราชนิกาย ประพันธ์ขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 (เมื่อปีราชอากรศก พ.ศ. 2392) โดยเลียนแบบอย่างจากจินดานณีสมัยสมเด็จพระนารายณ์ หากแต่มีการแก้ไขปรับปรุงให้กระตื้อและเข้าใจง่ายขึ้น และให้ชื่อว่า “จินดานณี” ฉะนั้นจึงเรียกจินดานณีฉบับเดิมว่าจินดานณีเล่มหนึ่ง หรือประณามจินดานณีเล่ม 1 ในตอนปัจจุบันรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ทรงมีพระราชโองสารและพระราชนิคได้ทรงศึกษาวิทยาการกับกรมหลวงวงศาราชราชนิกาย จึงเป็นสาเหตุให้กรมหลวงวงศาราชราชนิกายแต่งจินดานณีเล่ม 2 ขึ้นมา⁽³¹⁾

การที่กรมหลวงวงศาราชราชนิกายประพันธ์จินดานณี เล่ม 2 นี้ ท่านมีความประสงค์เพียงแต่ที่จะเพิ่มเติมเสริมแต่งจินดานณีฉบับเดิมให้ดีขึ้น สมบูรณ์ขึ้น เป็นการแต่งซ่อนของแก่ที่ไม่อยู่แล้ว ท่านจึงเรียงลำดับฉบับของท่านเป็นจินดานณีเล่ม 2 ดังโกลงกล่าวว่า

○ จั่งวิรชเรษช้อน	สารศรี นีถุ
เสnoonชื่อจินดานณี	ตั่งแก้ว
○ ชักราเวรติทุกสั่งมี	ประสรงค์เสริจ นีกนา
เติมเล่มสองตรองแล้ว	ถีถัวขบวนกลฯ

เนื้อเรื่องจินดานณีเล่ม 2 ขึ้นต้นด้วยสิ่งที่วัสดุติดลอก แล้วแยกอูกตัวอักษร (หยาญะ, สาระ, วรรณยุกต์, สะกด) รวมทั้งอักษรกล้ำ ในแม่ ก. ก้า กง กน กມ กບ กพ กบ กะ กะ กันตัวอักษรกลางด้วย เอก ໂທ ຕີ ຫັວາ (๖ เสียง) อักษรສูง และอักษรต่ำ รวมทั้งอักษรกล้ำ และอักษรต่ำที่มี ห. ນໍາ, อ. ນໍາ การผันอักษรในจินดานณีนี้ได้ให้ตัวอ่างอย่างมาก ซึ่งเป็นการรวมจินดานณีฉบับสมัยพระนารายณ์และพระเจ้าบรมโกศ (ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดในวิเคราะห์แบบเรียนสมัยกรุงศรีอยุธยา)

หนังสือจินดานณีเล่ม 2 นี้ได้ใช้กันต่อมาจน ๆ กับหนังสือแบบเรียนที่ปรากฏอยู่ในสมัยกรุงเทพฯ จนถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ แต่ต่อมาในจินดานณีเล่ม 2 นี้ก็ยังไม่แพร่หลายเท่ากับจินดานณีเล่ม 1 (ฉบับสมัยสมเด็จพระนารายณ์)

⁽³¹⁾ ชนิต อยุไพรี, “บันทึกเรื่องหนังสือจินดานณี” จินดานณี เล่ม 1 – 2. และจินดานณีฉบับพระเจ้าบรมโกศ. (กรุงเทพฯ ศิลป์ปานรัตนากา, ๒๕๑๒) หน้า ๑๓๗ – ๑๔๐.

5.5 แบบเรียนอัน ๆ : ก้าพย์พระไชยสุริยา

ตามที่ได้กล่าวไว้แล้วว่าหนังสือแบบเรียน แตะหนังสืออ่านประกอบนั้นสำนักวัดที่สอนหนังสือมีอิทธิพลในการใช้หนังสือเรียน เพราะการเล่าเรียนในสมัยดังกล่าวไม่มีหลักสูตร ไม่มีระเบียบกฎหมายที่การสอนหนังสือนั้นเป็นมาตรฐานของพระภิกษุที่ถูกหนังสือเท่านั้น มิได้มีสันดานของวัดหรือเป็นหน้าที่ ส่วนเด็ก ๆ ที่จะเรียนหนังสือนั้นก็อยู่ที่ไสมัคร กล่าวคือการยกเว้นหนังสือก็ไปฟากตัวเป็นลูกศิษย์บัดหรือของเป็นสามเณร พระครูท่านว่างเมื่อไรทำนกสอนหนังสือให้ ส่วนผู้ที่ไม่สามารถบ่นอาชญาเรียนรู้ได้มาก ส่วนเด็กที่ไม่ได้ยกเว้นก็สอนหนังสือ พระไชยสุริยา ก็เป็นหนังสือเล่มหนึ่งที่มีอิทธิพลในสมัยหลัง (ร.๕)

สุนทรภู่ เป็นผู้ประพันธ์ก้าพย์พระไชยสุริยาขึ้นมา เพื่อใช้สอนเจ้านายที่มาໄกศรีเป็นลูกศิษย์ศึกษาเล่าเรียน สมัยที่นิวนารถบุรุษคัดราม ก้าพย์พระไชยสุริยาถึงแม้ว่าจะมีเนื้อร้องเป็นนิทานก็ตาม แต่ศึกษาครุภูปแบบแล้วเชื่อว่า สุนทรภู่แต่เขียนมาโดยมีรัตตุประสงค์ที่ทำให้เป็นหนังสือแบบเรียนสำหรับลูกศิษย์ กล่าวคือทำนุพยายามหาต้องคำน้ำผูกเป็นเรื่องตามลักษณะ การแยกลูกคามแม่สะกัด ตั้งแต่แม่ ก.กา กง กน.....อนถึงแม่เกย ซึ่งแสดงให้เห็นความเป็นอัจฉริยะทางก้าพย์กลอนของทำนอย่างอิ่ง จะดีนี้ในการสอนหนังสือของทำนอยจะไม่ใช่หนังสือขันตามถึงได้ นั่นคือทำนกสอน นไม่ ก.ช. บนกระดาษคำ ให้ลูกศิษย์ท่องจำ และสอนการประสมอักษร แม่ ก.กา พอเต็ก ๆ ขาดที่ได้บ้างท่านก็ให้อ่านในหนังสือก้าพย์พระไชยสุริยา เป็นแม่ ๆ ไป พระรัตน์พระไชยสุริยานี้ใช้ถ้อยคำง่าย ๆ แต่ในขณะเดียวกันก็ให้ความหมายลึก邃 แก่เด็ก และเป็นคติธรรมสอนใจ โดยเฉพาะแนวคิดในการวิพากษ์สังคมในสมัยนั้นตามที่ศูนย์ของสุนทรภู่ แต่ทำนสมมุติว่าเป็นเมืองสาวะดี ซึ่งให้เห็นว่าเมื่อบ้านเมืองไม่มีระเบียบประชากัน ไม่มีศีลธรรม เทพเจ้าจึงไม่คุ้มครองบ้านเมืองปล่อยให้ฝ่าไปบ้านค่าให้เมืองล่มลงได้ พระไชยสุริยา ต้องระบุเรื่องอ่อนในปัตตามของการรرم ซึ่งเป็นคติเดือนในเดือนให้ประพฤติคือประพฤติชอบ

หนังสือก้าพย์พระไชยสุริยาคงจะแพร่หลายอย่างมากในสมัย ร.๔ - ร.๕ จนปรากฏว่า ได้มีอิทธิพลหนึ่นือกว่บุคคลสัง นั่นคือพระยาศรีสุนทรไหware (น้อง อชาตราชางกูร) ได้นำเอาก้าพย์พระไชยสุริยาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของมูลนบทหารพกจ (แบบเล่าเรียนหลวง) ซึ่งสามารถใช้เป็นแบบฝึกหัดอ่านในการแยกแม่สะกัดได้อย่างดี และได้นำอหาศนุกสนานมาเพลิดเพลินแก่เด็ก ๆ อีกด้วย

6. วิธีศึกษาเล่าเรียนตามระบบชาเริต

ตามที่ได้อภิปรายมาแต่ต้นจะเห็นได้ว่าการศึกษาของไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยกรุงเทพฯ ตอนต้น (รัชสมัยรัชกาลที่ 4) นับระยะเวลากว่า 800 ปีนั้น การจัดการศึกษาของไทย

มีได้ก้าวหน้าพัฒนาเท่าที่ควร นั่นคือสมัยกรุงศรีฯ ท่องถลบุตรทุลซิตา ก็ใช้วัดเป็นสถานที่เล่าเรียน ตามปีจีสมมคร “ไม่มีวิสัยสักสูตร” ไม่มีการสอนปีลี “ไม่มีประการศีนปีบัตรร่วมมาตรฐานความรู้ วิธีการศึกษา สักยดะเท่านั้น ยังใช้ชื่อชานกระทั่งถึงสมัยกรุงเทพฯ ตอนต้น (รัชกาลที่ 4) เรายังเรียกการศึกษา รูปแบบนี้ว่า “การศึกษาระบบทาริต” การศึกษาระบบทาริตนี้จะเล่าเรียนกับเด็กผู้ชายให้ทำหน้าที่ กล่าวก็คือผู้ชายสมัยนั้นก็จะเป็นชาวห้ากรุอาชาร์ ซึ่งส่วนใหญ่ผู้ชายจะเป็นพระภิกษุสามเณร แล้วฝ่ากตัวเป็นลูกศิษย์รักหรือไม่ก็ขอนบรรพชาเป็นสามเณร และศึกษาอักษรสมัยนั้นกว่าจะ อ่านออกเขียนได้ จากนั้นอาจจะศึกษาวิชาช่าง เช่นช่างไม้ ช่างหล่อ หม้อยาแผนโบราณ หรือ เรียนเลขวิชาค้านวนชั้นสูง หวังเพื่อจะใช้ในการค้านวนตามหลักวิชาในราชสตรี ฯลฯ ส่วนบางคน อาจจะศึกษาภาษาบาลี เพื่อเป็นการลับคำสา나 และศึกษาพระไตรปิฎก ถ้าเป็นบุตรหลานบุนนาค อาจจะมีโอกาสเข้าศึกษาในสำนักราชบัณฑิตก็ได้ แต่ว่าการศึกษาที่เป็นสักยดะเด็กก็คือ เป็นการศึกษาระบบทาริตนั้นเอง แห่งลังที่ให้การศึกษาทางด้านอักษรสมัย หรืออักษรที่นั้นจึง อถูในรัฐ แล้วรัฐ ตั้งแต่พระบรมมหาราชวงศ์เจ้านาาย บ้านบุนนาคชั้นสูง ส่วนรัฐที่จะสอนหนังสือ “ได้มีการเป็นรัฐในเขตชุมบุนนาคที่มีค่านหนาแน่นและมีพระภิกษุที่มีความรู้ทางหนังสือไปประจำอยู่”⁽³²⁾

6.1 การศึกษารัตน์ดันเพื่ออ่านออกเขียนได้

วิธีการศึกษาอักษรรัตน์นี้ สำหรับเจ้านายและบุตรผู้มี地位สูงนั่นการเรียนในชั้นต้นเริ่ม ตั้งแต่อายุ 3–7 ขวบ⁽³³⁾ เรียนกันในเขตพระราชฐานที่นี่ในตามศักดิ์ที่เป็นที่ของเจ้านาย ศศรีฝ่ายใน เป็นการเรียนร่วมกันทั้งเด็กชายเด็กหญิง⁽³⁴⁾ ครูผู้สอนมีทั้งครูชายและครูหญิง ครูชาย เป็นข้าราชการในกรมพระอัลเญด์ ครูหญิงเป็นข้าราชการสำนักฝ่ายในที่สังกัดเจ้านายองค์นั้น (องค์ที่เป็นเจ้าของตัวหนังสือ) ส่วนบุตรหลานของบ้านที่ไปกว่าจะได้เรียนอักษรรัตน์ได้ต่อเมื่อ อายุร่วม 8 ปี เพราะเป็นวัยที่สามารถนำไปฝึกพระภิกษุสามเณรเพื่อเป็นศิษย์ หรือบรรพชาเป็น สามเณร หรือมีระดับนั้นก็ไป–กสิน ในการศึกษาเล่าเรียนชั้นต้นนี้เป็นการเรียนภาษาไทยที่เรียกว่า “เรียน ก ข น โน”⁽³⁵⁾ (หรือ โน ก ข) เป็นการฝึกหัดอ่านและเขียน สรระ หยัญชະ แซก แม่ตัวสะกด “ไม่มีหนังสือเรียน ครูต้องสอนแบบต่อหนังสือตัวอักษรโดยแบ่งแบบตัวอักษร ให้นักเรียนท่องจำตัวให้แม่นยำ ในเวลาเดียวกันก็เริ่มหัดเรียนตัวเลข วิธีการแต่งคำประพันธ์ทั่ง

(32) เศรษฐไกเกศ, “การบันถือคำสานาของคนไทย” ชีวิตชาวไทยสมัยก่อนและ การศึกษาเรื่องประเพณีไทย.

(กสิริวิทยา, 2508) หน้า 446–447.

(33) สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ความทรงจำ. (ศตปีบ้านบรรณาการ, 2514) หน้า 11.

(34) เรื่องเดียวกัน หน้า 9.

(35) พระยาปริยัติธรรมราดา, โบราณพิถีภัยและวิธีการสอนหนังสือ (โรงพิมพ์การช่างวัฒนศิริ, 2502) หน้า 13.

โภลงไทยโคลงลາວ เป็นกฎหมายที่การใช้ภาษาไทยที่ยังอาศัยหลักภาษาบาลีอยู่มาก รวมทั้งศัพท์หลายคำที่คงรูปศัพท์บาลีไว้ คนที่ศึกษาหนังสือจันดามณี ต้องเรียนรู้ภาษาบาลีประกอบด้วย จึงทำให้มีการแต่ง จันดามณีเล่ม 2 โดยกรมหลวงวงศารชราชสนิท เป็นการอธิบายหลักเกณฑ์ภาษาไทยตามแบบจันดามณีเล่ม 1⁽³⁶⁾ (ฉบับพระไ Hari อินดี) แต่ที่ให้ง่ายลง

อนึ่งในการเรียนอักษรวิธีภาษาไทยนั้นเด็กนักเรียนจะได้รับการสอนวิชาค้านาณความสูง “ไปด้วย” โดยแบ่งสอนสับสันกับภาษาไทยเป็นช่วง ๆ เป็นการฝึกฝนบวกลบ และห้องสูตรคูณแบบใบราช เพื่อให้รู้หลักในการเรียนคูณ และหารในขั้นต่อไป แต่คงจะเรียนได้เฉพาะบางคน เท่านั้น ส่วนใหญ่ครุนภักดิ์สอนบวกลบชนมีความชำนาญ กว่าจะต่อเรื่องคูณหารนั้นนักเรียน บางส่วนก็ออกไปประกอบอาชีพแล้ว หรือไม่ก็ไปสนใจเรียนวิชาช่าง หรือเรียนເວທັນທຽດคາຕາ หรือเล่นแร่แปรธาตุ การเรียนชนสามารถอ่านออกเขียนได้นั้นก็ถือกันว่ามีความรู้มากแล้วในสมัยอดีต ฉะนั้นถ้าเป็นผู้ฝึกวิธีศึกษาต่อไปนี้ มักจะเลือกหาสำนักเรียนเฉพาะตามความสนใจของตน (ตามประดิษฐ์สำนักเรียนในระดับสูงนั้นหายากมาก) ต่อไป

6.2 การศึกษาที่สูงในสายภาษาบาลีและพระธรรม

กลุ่มบุตรที่มีความฝีหินพระธรรมคัมภีร์ มักจะอบรมพากเป็นสามเณรและศึกษาภาษาบาลี (หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ภาษาคมช) ที่เรียกว่า “นาขเรียน” ซึ่งเป็นการสร้างศุภลักษณ์ให้แก่กรอบกริ้ว และบุกคลที่เกี่ยวข้องในพิธีนี้อย่างมาก⁽³⁷⁾ (เชื่อกันว่าการนวน้ำเป็นการทดสอบบุญคุณบิดามารดาและอาชีวสัจกการนวน้ำนี้ช่วยให้บิดามารดาและบิดาพ้นจากโรคได้) กระบวนการศึกษาภาษาบาลีนั้นมีความมุ่งหมายที่จะศึกษาแล้วเรียนอักษรวิธีภาษาบาลี เพื่อรักษาและสืบทอด หลักธรรมของพุทธศาสนา เพราะการศึกษากฎหมายที่นำสู่ไวยากรณ์ อักษรวิธี รู้หลักเกณฑ์ จนสามารถอ่านและแปลกันกับพระพุทธศาสนาที่เขียนด้วยตัวอักษรขอມ (ภาษาบาลี) ได้ ในกรณีนักเรียนจะต้องใช้เวลาไม่น้อยในการศึกษา ห้องจ้า จนสามารถที่จะเข้าใจธรรมะกรรมพุทธศาสนา หรืออ่านวรรณกรรมพุทธศาสนาได้ เช่น มหาภติ (พระมหาเวสสันดรชาดก) วรรณกรรมประเภทชาดกอื่น ๆ อีกประการหนึ่งการศึกษาทางด้านภาษาบาลีนี้เป็นการที่ใช้พระธรรม และสามารถนำมาเผยแพร่ต่อสู่อุบาสกอุบลาริถทาง (เทคน์) ได้ การศึกษาสายภาษาบาลีนี้ไม่เพียงแต่ผู้ที่จะศึกษามีไปสู่พระธรรมเริ่มต้นต่อข้างเดียวไม่ แต่ยังเป็นกุญแจสำคัญในการเลื่อนฐานะทางสังคม เมื่อได้อลาสังฆบท (สีก) ออกไปอีกด้วย นั่นคืออาจจะถูกต้องเข้ารับราชการเป็นมุสลิมได้ เพราะในสมัยราชธานีไทยนั้นการเลื่อนฐานะทางสังคมจากชนชั้นระดับล่าง (คือไพร) จึงสูงระดับบน

(36) ศาสตราจารย์ เนตรนารถ สนธิราถุล, เวื่องเดิม หน้า 25

(37) เศรษฐ์โภกเพศ, เวื่องเดิม, หน้า 431.

นั่นทำให้ได้ขากมาก การศึกษาอักษรวิธีภาษาไทยและการบาลีนั้นเป็นสมือนกุญแจไขประตูเข้าสู่ระบบราชการ เป็นโอกาสให้สามัญชน (ไพร) ยกระดับฐานะของตนเองได้ ด้วยการนิษะเรียนอักษรที่ในสมเด็จ เพศ เดวัต เก วิชชาฯ ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการเลื่อนฐานะทางชนชั้นของกลุ่มสามัญชน (ไพร) โดยผ่านการนิษะพระว่า “ตามศักดินาไปของการนาฬาหัวเมือง กำหนดฐานะศักดินาของพระ สามเณรที่รู้ธรรมให้สูงกว่าไม่รู้ธรรม และมีการสอนปรัชญาธรรมสำหรับพระสงฆ์มาตั้งแต่สมัยอยุธยา ระบบสอนนี้เป็นการดึงดูดพระสงฆ์สามเณรเข้ามารับศึกษาในสำนักพระราชาคณะที่มีอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์.”⁽³⁸⁾ ซึ่งสำนักพระราชาคณะในพระบรมราชูปถัมภ์นี้เป็นแหล่งรวมศูนย์ความรู้ และศูนย์สอบปลัดของสงฆ์ อิทธิพลหนึ่งเป็นการไร้ตัวติด

(38) เดวัต เก วิชชาฯ, “คติจะทรงนี้เป็นเครื่องยกฐานสืบกันทางสังกมไทยโบราณ”, วารสารศึกษาศาสตร์, ฉบับที่ 1 พฤษภาคม 2509 หน้า 42.

กับสถาบันทางการเมืองต่างๆ ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีกับเจ้าหน้าที่ระดับสูง ที่มีภาระผูกพันทางการเมืองต่อไป โดยเฉพาะผู้ที่มีความรู้ทางด้านนโยบายสหภาพ อธิบุคคลสหภาพ ธรรมศาสตร์ และกฎหมายลักษณะเดียวกัน ที่สามารถทำงานร่วมกันได้ในกระบวนการทางการเมือง กระบวนการทางการเมืองที่มีความรู้ทางการเมืองและกระบวนการทางการเมืองที่มีความเชี่ยวชาญในด้านนี้ จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสนับสนุนภารกิจของรัฐบาล ที่จะช่วยให้ประเทศไทยบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

6.3 การศึกษาชั้นสูงในสายเข้ารับราชการ

ในการศึกษาชั้นสูงเพื่อเข้ารับราชการนั้นจะถูกกำหนดอยู่ในกลุ่มบุตรที่มีเชื้อสายขุนนาง หรือพระบรมวงศานุวงศ์ที่แท้จริง ถ้าเป็นสามัญชน (ไพร) การจะถวายตัวเข้ารับราชการจะต้องได้โดยมาก เพราะต้องมีเจ้าหน้าที่อุปการะและไม่ตัวเข้าถวายเพื่อเข้ารับราชการ หรือไม่ก็ต้องนาฬ เรียนจนมีความรู้ความสามารถดังข้อต่อไปนี้ 6.2 จะนั่นการศึกษาชั้นสูงเพื่อเข้ารับราชการจึงนิยมอยู่เฉพาะในกลุ่มบุตรหลานขุนนาง และท้าวขุนมูลนาย แต่กระบวนการศึกษาชั้นสูงก็ตามบุตรหลานขุนนางจึงเป็นจะต้องเรียนอักษรราก หรืออักษรสมัยโบราณสามารถอ่านออกเขียนได้แล้วอย่างดี ก็จะได้รับเข้าฝึกหัดเรียนรู้หลักการบริหารราชการแผ่นดิน และส่วนมากก็จะฝึกหัดเป็นเสนาณ และข้าราชการในสังกัดกรมกองของบุคคล ในขณะเดียวกันก็ศึกษาศลปศาสตร์ในสาขาที่บุคคล มีความชำนาญ เช่น ใหราชสหภาพ อธิบุคคลสหภาพ ต่ำราษฎร์ รวมทั้งอักษรภาษาสหภาพ เป็นต้น แต่ถ้าเป็นเชื้อพระวงศ์ หรือ เจ้าหน้าที่ชั้นสูง ในชั้นเจ้าฟ้า พระไอรัส และบุตรขุนนางตระกูลที่มี อำนาจระดับเสนาบดี กลุ่มบุตรกลุ่มนี้มักจะมีโอกาสได้ศึกษาศลปศาสตร์อันเป็นวิทยาการที่ได้ รับถ่ายทอดในกลุ่มผู้ปกครองระดับสูง เช่น หลักการปกครองแบบเจต หลักการทหาร ต่อรัฐ พิชัยสงคราม ฝึกหัดดับเพลิง หรือช่างและม้า กาฬีช้างเผือก และฝึกหัดทหาร⁽⁴⁰⁾ การฝึกฝนวิชาสำหรับ ทำราชการมีมักจะอยู่ในช่วงอายุก่อนอุปสมบทและศึกษาต่อในระหว่างที่อยู่ในสมณเพศ โดยจะ อุปสมบทอยู่ในสำนักที่มีเจ้าหน้าที่ชั้นสูงที่มีความรู้ความสามารถที่จะสอนศลปศาสตร์ให้ได้ หรือมี ครุฑ์สามารถสอนวิทยาการชั้นสูงสำหรับเจ้าหน้าที่ชั้นสูงได้ สมณะที่เป็นครูมักจะเป็นเจ้าหน้าที่ มีความรู้สูงสามารถถ่ายทอดวิทยาการชั้นสูงได้⁽⁴¹⁾ เช่น พระธรรมศาสตร์ ต่อรัฐพิชัยสงคราม

(39) เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

(40) สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ, เรื่องเดิม หน้า 39.

(41) สรุปจาก วารุณี โภสถาณ์, arton ศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2411-2475. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2524) หน้า 18-19.

ให้ภาคสตรี รวมทั้งอักษรศาสตร์ชั้นสูง นับว่าเป็นวิทยาการแบบเก่าของสังคมไทย และใช้ศึกษาภันในกุญแจเข้ามา

จะเห็นได้ว่าการศึกษาชั้นสูงสายที่เข้ารับราชการนั้นสามัญชน (ไทย) จะไม่มีโอกาสได้ศึกษาเลข เพราะเป็นศักดิ์ปีกานทร์ที่จำกัดเฉพาะกลุ่มน้ำหนึ่งชั้นสูง อีกประการหนึ่งการแสวงหาครุหรือสมณะที่มีความรอบถูบกันศักดิ์ปีกานทร์สายนี้ได้น้อยมากในสำนักวัดทั่ว ๆ ไป นอกจากพระอาจารย์ที่เข้ามาอยู่ด้วยกัน หรือพระมหาจักรีที่สร้างสถาปัตยกรรม ซึ่งชาวบ้านที่วิปက์มได้มีโอกาสบ้านเพื่อยกคดในวัดดังกล่าว

6.4 การศึกษาสายวิชาชีพ

การศึกษาสายวิชาชีพในสังคมไทยสมัยอดีตนั้น เป็นการฝึกหัดสืบทอดตามตระกูล หรือครอบครัว ไม่มีการสอนเป็นโรงเรียนอาชีวะเหมือนปัจจุบัน ฉะนั้นพ่อแม่เป็นเกษตรกรบุตรธิดา ก็ได้รับการถ่ายทอดวิชาชีพต่อมา นอกจากนี้อาจจะเป็นช่างผลิตเครื่องมือใช้ในอาชีวะกิจกรรมของหมู่บ้าน เช่น ตีมีด ขอน เสียง ช่างไม้หรือเด็กหิน ทองคำ ซึ่งรวมแล้วเป็นอาชีพในครัวเรือน ฉะนั้นการศึกษาทางวิชาชีพโดยทั่วไปก็เป็นการถ่ายทอดความรู้ภายนอกในครอบครัวนั้นเอง มีจุดมุ่งหมาย เพื่อการประกอบอาชีพเพื่อค่าแรงชีวิตเท่านั้น ซึ่งเป็นการฝึกฝนให้มีความสามารถในการประกอบอาชีพที่มั่นฐาน แต่ถ้าต้องการฝึกฝันอาชีพเฉพาะทาง ที่ต้องอาศัยความสามารถพิเศษ เช่นช่าง ฝีมือต่าง ๆ นั้น ถูกบุตรอาชีวะแสวงหาที่ฝึกฝน ฝึกหัดจากช่างฝีมืออาชีพ เป็นการฝึกฝนแรงงานฝีมือ สถานที่พอยางมีโอกาสฝึกฝนแรงงานช่างฝีมือได้นั้นก็ได้แก่รัตน์นั่นเอง (เฉพาะบางพระอาจารย์ที่มีสมณะเป็นช่างฝีมือ) ตามปกติพระสงฆ์ในชุมชนกว่าจากการศึกษาพระธรรมและไม่ได้ศึกษาธุกิจวิธี ก็มักจะฝึกหัดงานช่างฝีมือ สร้างสรรค์งานศักดิ์ที่อุทิศให้แก่พระศาสนา ส่วนพระน้ำหนึ่งที่มีความสามารถทางวิชาชีพ เช่น ช่างศิลป์ ช่างเสื่อ ช่างกระเบื้อง ช่างหิน ช่างแกะ ช่างสลัก ช่างกลึง ช่างปืน ช่างหุ่น ช่างภาต ช่างบุ และช่างปูน ในสมัยกรุงเทพฯ ตอนต้นรัชกาลแขกคนแรกงานฝีมือมาก เป็นจุดมุ่งหมายในการก่อสร้างเพื่อขยายเมืองอย่างมากจนรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 ต้องทรงประกาศให้หนาแรงงานฝีมือภายนอกในรัฐบาลหมู่พระภิกษุสงฆ์ที่มีความถูบกันเช่นช่างฝีมือ โปรดเกล้าฯ ให้ลาสิกาบานหามารับราชการในกรมช่างสานหนู⁽⁴²⁾ แสดงถึงที่เห็นว่าแรงงานช่างฝีมือนั้นฝึกหัดกันน้อยมาก และ

(42) เรื่องเดียวภัน หน้า 32

(43) เรื่องเดียวภัน หน้าเดียวภัน โดยอ้างถึง ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2394-2411 หน้า 63.

ไม่ก่อข้อสงสัยที่สำคัญ ฉะนั้นการแก้ปัญหาขาดแคลนแรงงานฟื้นอิฐก่ออาชากพระภิกษุ ตั้งก่อสำเร็จดัน

อีกประการหนึ่งชาวไทยไม่ก่อข้อสงสัยในฝีกฝนช่างฝีมือมากนัก แต่ไม่นิยมแสดงตนว่าเป็นช่างฝีมือ ซึ่งลักษณะ (หมอดสอนศักดิ์ศรีที่เขียนกล่าวพระราชนิพัทธ์) เคยถึงข้อสังเกตว่า “ไม่มีใครกล้าจะแสดงตนว่าเด่นในศิลป์ใด ๆ เพราะเกรงว่าจะถูกบังคับให้ทำงาน ซึ่งไม่ใช่การทำงานให้รัฐบาลเพียงแต่หักเดือนตามกฎหมายเท่านั้น (ในสมัยอยุธยา พวกไพร์ต้องเข้ารับใช้ทำงานให้แก่รัฐบาล หรือเจ้านายเดือนหนึ่ง ออกมาอุบัติเดือนหนึ่งที่เรียกว่าเข้าเดือน ออกเดือน) แต่ยังต้องทำงานไปตลอดเวลาโดยไม่ได้รับค่าจ้างด้วย”⁽⁴⁴⁾ พวกไพร์ที่ถูกเกณฑ์มา จึงไม่ค่อยจะนิยมฝึกฝนช่างฝีมือ หรือช่างบ้านสามัญจึงไม่อาจทำที่จะฝึกฝนศิลป์ปักประดับช่างฝีมือมากนัก เนื่องจากสาเหตุดังกล่าวสำเร็จดัน นอกจากนี้แล้วยังเป็นที่น่าสังเกตว่าการรำขันสันหนูไม่ได้มีค่าเหนื่อยมากด้วย แสดงให้เห็นว่าเป็นกรรมที่ไม่มีอำนาจมากนัก⁽⁴⁵⁾ ดังนั้นการค่าแรงอยู่ในฐานะแรงงานฟื้นอิฐก่ออาชาก่อไม่ได้ค่าตอบแทนเพียงพอ จึงไม่อาจจะเป็นแรงงานจริงให้เกิด การสร้างสรรค์แรงงานฟื้นอิฐก่ออาชาก่อในสังคมไทยได้ อย่างไรก็ตามยังมีช่างฝีมือแรงงานอีกส่วนที่ทำงานอุทิศเพื่อศาสนา และเพื่อหลักหนี้ให้พ้นจากระบบราชการ หรือถูกเกณฑ์แรงงานจากผู้นาเชิงบัวเป็นพระภิกษุ หลังหมดงานทางศิลปะอุทิศให้แก่ศาสนา

ในเรื่องการศึกษาระบบชาติคนี้แสดงให้เห็นว่าประชาชนชาวไทยไม่นิยมที่จะศึกษาในระดับสูง เพราะไม่เห็นความสำคัญว่าจะต้องเรียนไปเพื่อประโยชน์อะไร นอกจากบุตรหลาน จนนางท่านนั้นที่มีโอกาสรับราชการตำแหน่งศักดินาสูง ๆ ครั้นจะบุตรสาวฝึกฝนช่างฝีมือก็เกรงว่าจะถูกเกณฑ์แรงงานโดยไม่ได้รับค่าจ้างค่าตอบแทน และสำนักที่จะฝึกฝนช่างฝีมือแรงงานก็มักจะอยู่ในส่วนกลาง ส่วนบุตรสามัญชนที่ต้องการจะศึกษาศิลปศาสตร์ในที่สูง ก็ต้องศึกษาสายภาษาบาลี และพระธรรม จึงจะมีคุณประโยชน์ต่อตัวเอง ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าการศึกษาระบบชาติของไทยจึงเจริญอยู่บ่างชั่วและมีผู้สนใจศึกษาเกินจำนวนน้อย

7. การพัฒนาเข้าสู่ระบบโรงเรียนสมัย ร. 5

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๕ จัดครองราชย์ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๑ เป็นต้นมา สภาพของประเทศไทยด้านที่ขาดด้วยศักดิ์ศรีได้เข้ามาแทรกแซงกิจกรรมภายใน และมีการทำที่ทุกร้านมาสู่ประเทศไทย เป็นปัจจัยสำคัญที่จะต้องพัฒนาระบบการเมืองการปกครองประเทศให้ทันต่อเหตุการณ์ ประกอบกับโลกที่ก้าวขึ้นมาชั้นนำรุ่นใหม่ได้ยอมรับความก้าวหน้าทางด้าน

(44) เรื่องเดียวกัน หน้า ๓๓.

(45) เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน โดยถังเงิน ทองวิช ณัลล์, การเมืองการปกครองไทยสมัยปัจจุบัน. หน้า 237-238.

วิทยาการตะวันตกที่ชาวตะวันตกนิยมมาเผยแพร่ รวมกับศัพท์ใหม่ๆ ที่มีการพัฒนา ประเทศให้เข้าสู่สมัยใหม่ เช่น มีการปฏิรูปการปกครองหัวเมือง เพื่อให้อำนาจของราชธานีกระจายไปยังหัวเมืองในภูมิภาคต่างๆ⁽⁴⁶⁾ มีการยกเลิกระบบของสังคมที่ล้าหลัง เช่น เลิกระบบนาส เเลิกการตัดสินคดีความแบบโบราณ นอกจากนี้ยังมีการปรับปรุงรัฐบาลอยู่ไปก็ เช่น สร้างกองร้อยไฟ การปืนประจำ กองไฟฟ้า ฯลฯ และในขณะเดียวกันทางด้านการศึกษาได้มีการปรับปรุงรูปแบบให้เป็นระบบโรงเรียนมากขึ้น ซึ่งเป็นแนวคิดที่พระองค์เองได้รับมาจากการศึกษาอยุ่หราขประการ คือ

พ.ศ. 2414 “ได้ชักดึงโรงเรียนในพระบรมมหาราชวัง มีพระยาครุฑุนทร์ไวหาร (น้อง) เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งหลวงสารประเสรฐ ปลัดกรมอาสาขณดิ เป็นอาจารย์ใหญ่คุณแรก ในครั้งนี้ มีผลดีอย่างมาก ให้ได้มีแบบเรียนกึ่งอักษรไทยและอักษรลาว (มูลนบทนรพกิจ) มาใช้ในการเรียนการสอนเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังเพิ่มวิชาการสาขาวิชาต่างๆ อ忙างเป็นระบบอิกตัวช สถานที่เรียนแปลงเป็นห้องเรียน และมีชั้นเรียนเป็นครุ (ไม่ใช้พระภิกษุ) วิชาที่สอนได้แก่ภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ วิชาเลขคณิตและวิชาอื่นๆ ที่ไม่เคยมีสอนในโรงเรียนรัตน์แบบโบราณ เป็นการเริ่มต้นระบบโรงเรียนของไทยครั้งแรก

พ.ศ. 2418 มีพระบรมราชโองการประกาศให้วัดใช้แบบเรียนหลวงและสอนวิชาเลขทุกอาราม

พ.ศ. 2427 มีการสอบได้หนังสือไทย เป็นการทดสอบความรู้นักเรียนว่ามีความรู้เข้ามาตรฐานเพียงใด โดยใช้แบบเล่าเรียนหลวงทั้ง 6 เล่ม (มูลนบทนรพกิจ วานนิตติ์นิกร อักษรประโยค สังไชคพีทาน ไวยจน์พิจารณ์ และพิศาลการันต์) เป็นหลักในการทดสอบความรู้นักเรียน ในการสอบได้ จะได้รับพระราชทานประกาศนียบัตร และทรงตั้งข้าราชการทั้งสิบคนที่สอบได้หนังสือไทย ดังนี้

- พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าสวัสดิประวติ (กรมพระสมมติอมราพันธุ์)
- พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าดิศวรกุมาร (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ)
- พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าศรีเสาวภาค
- พระยาภาสกรวงศ์ (พระบุนนาค)

(46) ก่อนปฏิรูปการปกครองหัวเมืองนั้น เมืองที่อยู่ห่างไกลถูกยกให้เป็นเขตปกครองตนเอง แต่เมืองที่อยู่ใกล้หัวเมือง เช่น เชียงใหม่ ลำปาง ฯลฯ ยังคงเป็นส่วนหนึ่งของหัวเมืองนั้น ในการปฏิรูปครั้งนี้ได้ส่งผู้แทนจากส่วนกล่องไปดำเนินการปกครองหัวเมืองเช่นเชียงใหม่และเชียงราย ให้มีส่วนแบ่งอำนาจกับการปกครองหัวเมืองนั้นในและหัวเมืองนั้นนอก

๕. พระยาศรีสุนกรโวหาร (นาย อชาตยานุกร)

พ.ศ. 2427 ขอยาวเรียนถึงประชาน และขยับระบบโรงเรียนสู่หัวเมืองด้วย ในส่วนกลาง "ได้ปรับปรุงโรงเรียนต้านกสวนกุหลาบให้บุตรหลานข้าราชการและประชาชนได้มีส่วนในการเล่าเรียนด้วย⁽⁴⁷⁾ โดยมีวัดดุประสังค์ที่ฝึกฝนเป็นสมัยนิยม ข้าราชการ จะนั่งจิ่งเพื่อพิจารณาในประชุม สองอ้อ คือ ศึกษาอย่างมือ เขียนตามคำสอน ท่านหนังสือ แต่งอดหน้าย แต่งกระซู่ความ ย่อความ เลขและบัญชี

พ.ศ. 2430 ตั้งกรรมศึกษาธิการ พระเจ้าห้องข้าราชการ กรมพระยาดำรงราชานุภาพเป็น เสนนาด้วยกรรมศึกษาธิการ และมีการยกเลิกแบบเล่าเรียนหลวง พ.ศ. 2431 ให้ใช้แบบเรียนเร็ว ของกรมพระยาดำรงราชานุภาพ เพราะเห็นว่าแบบเล่าเรียนหลวงนั้นยากเกินไปไม่เหมาะสมกับ เด็กเสียๆ และได้ยกกรรมศึกษาธิการเป็นกระทรวงเมื่อ พ.ศ. 2435 พร้อมกับได้เปลี่ยนชื่อเป็น กระทรวงธรรมการ

พ.ศ. 2438 "ได้มีการประกาศใช้หลักสูตรเป็นลายลักษณ์อักษร ตามหลักสูตรนี้ได้จัดแบ่ง การศึกษาออกเป็น ๓ ระดับ คือ

๑. ประถม ๑ ปี ๓ ชั้น เป็นการศึกษาตอนต้น
๒. ประถม ๒ ปี ๓ ชั้น เป็นการศึกษาตอนกลาง
๓. ประถม ๓ ปี ๔ ชั้น เป็นการศึกษาตอนปลาย

ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นต้นมา ได้มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการศึกษาอย่างมาก เพราะมี จุดประสงค์ที่จะให้การศึกษาแก่ประชาชนทั่วไป ทั้งที่อยู่ในส่วนกลางและหัวเมือง มีการขยาย โรงเรียนหลวงมากขึ้น ในระบบเรียนด้านการศึกษาระบบโรงเรียนนี้ รัฐบาลพยายามปรับปรุง สถานศึกษาของวัดที่มีอยู่เดิม และขยายเงินนิตยภัต (เงินเดือน) แก่พระภิกษุที่เป็นครูด้วย นักงานนี้การเปลี่ยนแปลงทางด้านแบบเรียนและหลักสูตรนั้นเป็นปัจจัยที่ให้เด็กหันมาศึกษา ที่โรงเรียนหลวงมากขึ้น นั่นคือนักเรียนมีได้เรียนแต่ละวิชาภาษาไทยเหมือนอย่างสมัยก่อน แต่ ต้องเรียน เดชะ หน้าที่พลเมือง-ศิลธรรม วิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และอื่นๆ แต่ละวิชา ก็มีตัวการเรียน (แบบเรียน) เอกพัฒนาของตนเอง ส่วนแบบเรียนวิชาภาษาไทยก็ได้มีการเปลี่ยนแปลง แบบเรียนกันหลาຍครั้งใน การศึกษาระดับตอนต้น (ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดในตอนวิเคราะห์ แบบเรียนสมัย ร.๕ คุรุยลลະอึบในบทที่ ๕)

ส่วนระบบโรงเรียนนั้นจะเห็นได้ชัดว่า "ได้มีการจัดสถานศึกษาเล่าเรียนอย่างเป็นระบบ ที่เรียกว่าโรงเรียน ถึงแม้ว่าในตอนแรก ๆ นั้นยังอ่าศึกษาที่วัดอยู่ก็ตาม แต่การจัดการเรียน

(47) ดร.ชัยอนันต์ สมุกต์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เศรษฐศาสตร์, เรื่องเดิน, หน้า ๔๖

การสอนนั้นพระภิกขุมีบทบาทหนึ่งอย่าง คือรู้จะเข้าใจครูซึ่งเป็นชาวเชื้อชาติไทยเรียนเพื่อที่จะให้การเรียนการสอนนั้นได้มาตรฐานตามหลักสูตร และมีการให้ประกาศนียบัตรแก่นักเรียนเมื่อเรียนจบขึ้นประวัติ 1 คือเริ่มนับราชการได้แล้ว ซึ่งรัฐอุดมประสงค์ในการจัดตั้งโรงเรียนในสมัยเริ่มต้นนี้ บุญที่จะให้ความรู้เพื่อที่จะออกมารับราชการ เป็นเสมือนพนักงานของรัฐมากกว่าที่จะมุ่งเน้นห้องเรียนเป็นเพื่อประกอบอาชีพ ฉะนั้นเนื้อหาการเรียนหลักสูตรจึงมุ่งที่จะฝึกอบรมพนักงานมากกว่าอย่างอื่นๆ

ครั้นเมื่อรัฐสามารถดูแลโรงเรียนได้จำนวนมากพอสมควร ก็มีประกาศพระราชนูญยศประดอมศึกษา เมื่อ พ.ศ. 2484 (รัชกาลที่ 6) บังคับให้ประชาชนไทยทุกคนได้เดินเรียนในโรงเรียนซึ่งในสมัยดังกล่าวนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้จัดระบบการศึกษาเป็นระดับประถมศึกษา 4 ชั้น ระดับมัธยม 6 ชั้น ส่วนระดับอุดมศึกษานั้นยังไม่เป็นรูปแบบชัดแจ้งนัก.

**◎ กฎหมาย ๒๔๘๓ แห่งสันติสุภาพนุ逼กษ์ ถูกใช้กฎหมายนี้มาโดยตลอด
ตั้งแต่ ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันตกและภาคใต้
ให้ยกเว้น ภาคเหนือที่ขาดแคลนทางการเมือง แต่ยังคงใช้กฎหมายนี้ไว้ก็ตาม ภาคใต้ที่
ขาดแคลนทางการเมืองยังคงใช้กฎหมายนี้ไว้ก็ตาม ให้ยกเว้นและห้ามห้ามใช้ในภาคใต้ ให้ยกเว้น
ภาคใต้ที่ขาดแคลนทางการเมือง ให้ยกเว้นและห้ามห้ามใช้ในภาคใต้ ให้ยกเว้นและห้ามห้ามใช้ในภาคใต้**

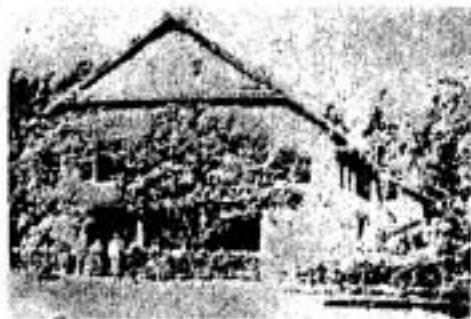
8. สรุปหัวยนท (สิ่งควรจำ)

- พ่อขุนรามคำแหงประดิษฐ์อักษรไทยปี พ.ศ. 1826
- สำนักเรียนที่สำคัญมีอยู่ในทุกคือ วัด
- หนังสือแบบเรียนสมัยกรุงสุโขทัย สำนักฐานว่ามีให้บ้างแล้ว แต่เรามีเพียงต้นฉบับ เหลืออยู่ในปัจจุบัน
- ผู้ที่ໄไปใช้ศึกษาสมัยสุโขทัยจะศึกษาภาษาบาลีต่อจากอ่านออกเขียนได้
- สมัยกรุงศรีอยุธยา ก็ใช้ศิริอักษรไทยแบบสุโขทัยที่สมัยพระเจ้าลิไท
- สมัยกรุงศรีอยุธยาฝรั่งชาติต่างๆ เช่นมาศึกษา และสอนศาสนาคริสต์ พากหม้อ สอนศาสนาคริสต์ได้ชัดเจนในโรงเรียน สมเด็จพระนราธิศรีทรงทำนุบำรุงการศึกษามากขึ้น โปรดเกล้าฯ ให้พระไหรารับดีแต่หนังสือแบบเรียนจันดามณี นับว่าเป็นแบบเรียนไทยเล่มแรกที่ยังเหลืออยู่ในปัจจุบัน

- กรุที่ทำหน้าที่สอนหนังสือแก่ลูกประทานที่ไว้ในสมัยกรุงสุโขทัย และกรุงศรีอยุธยา คือพระภิกษุ
- วัดเป็นสถานศึกษาสำหรับกุลบุตร ถูกตั้งให้ไทย ในสมัยอยุธยา
- ในสมัยสมเด็จพระบรมไภคศิริได้มีหนังสือแบบเรียนเขียนขึ้นมาอีกเล่มหนึ่ง “ไม่ปรากฏผู้แต่งชื่อว่าหนังสือฉบับนี้คือเรียนเดียวกัน ผู้แต่งเรียกว่า “หนังสือกำกับอักษร” คือว่าด้วยกฎหมายที่ทางด้านอักษรไว้”
- หนังสือประตอน ก.ภ. เป็นแบบเรียนที่ใช้เพื่อทั้งการอ่านและเขียนภาษาไทย ตอนต้นเข้าใจแต่งขึ้นสมัยปัลาภกรุงศรีอยุธยา
- หนังสือประตอน ก.ภ.หัดอ่าน เป็นหนังสือที่แต่งขึ้นมาใช้ควบคู่กับหนังสือประตอน ก.ภ.
- โรงเรียนที่เป็นระบบของพากเพียรสอนภาษาไทยได้แก่โรงเรียนมีชื่อที่น่าหมื่น อาร์. เซาร์ ตั้งขึ้นสมัย ร.3 ตอนปลาย ตั้งได้ในนานกีบบุคกิจการ
- หมวดเสาร์ ตั้งโรงเรียนมีชื่อชั้น ชั้นใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2396 (สมัย ร.4)
- ชาวต่างประเทศที่สอนภาษาไทยคนแรกคือ นาง แมททูน
- พ.ศ. 2406 ร.4 “ได้จ้างแม่หม่น แอนนา เลิชนาในเวนส์ มาสอนภาษาอังกฤษในพระบรมมหาราชวัง
- พ.ศ. 2414 (สมัย ร.5) “ได้ตั้งโรงเรียนหลวงในบรรมณภาราชวัง นับว่าเป็นโรงเรียนที่เป็นระบบครั้งแรกของไทย”

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ จักราชที่ ๔

บ้านเด็กที่เป็นที่บ้านของพ่อแม่
2407 (พ่อแม่ ๒๓ ปี ๒๗๗๘ มีลูกอ่อน ๒๓ ปี ๒๔๑๔)
อยู่เมืองรัตนโกสินทร์ ๒๗ ปี

พ่อแม่ ๒๓ ปี ๒๗๗๘ กับภรรยาคนแรก ๒๔๑๗ (พ.ศ. ๒๔๑๗)

ภรรยาคนสองคนที่嫁เข้ามาในปี ๒๔๑๙ (พ.ศ. ๒๔๒๖)

กราบขอความอธิษฐานฯ ด้วยความนับถือ
ท่านราษฎร์ “สนิทวงศ์”